

O STAROSTI, O SOCIALNO-KULTURNEM SPOLU

KAJ MORAJO IZOBRAŽEVALCI ODRASLIH IN RAZVIJALCI PROGRAMOV
VEDETI O SOCIALNO-KULTURNEM SPOLNEM KAPITALU ŽENSK, O
DRUŽBENIH REČEH TER VREDNOTAH

Sofinancira program
Evropske unije
Erasmus+

O STAROSTI, O SOCIALNO- KULTURNEM SPOLU

O STAROSTI, O SOCIALNO-KULTURNEM SPOLU

Kaj morajo izobraževalci odraslih in razvijalci programov vedeti o socialno-kulturnem spolnem kapitalu žensk, o družbenih rečeh ter vrednotah

Nalov v izvirniku: TRUE TO AGE, TRUE TO GENDER

Založila: Les Apprimeurs, Paris, 2021

Urednici: Dušana Findeisen, Urška Majaron

Avtorji: Dušana Findeisen, Urška Majaron, Oana Dău-Gaşpar, Alina-Oana Zamoşteanu, Daniel Muranyi, Doris Breaz, Mirna Fusaro, Giulia Sfreddo, Luísa Oliveira, Cecília Pinto, Christina Harms, Iryna Protsenko, Rosine Dotsey, Karine Duperret

Fotografije: Janez Marolt, Unsplash

Recezentki: prof. dr. Nives Ličen, dr. Ana Krajnc, zaslužna profesorica

Oblikovanje: Les Apprimeurs

Publikacijo je sofinancirala Evropska komisija

ISBN: 979-10-93647-66-1

VSEBINA

- S. 5** **Modul 1** STAREJŠI, STAREJŠE ŽENSKÉ IN NJIHOVA DRUŽBENA ANGAŽIRANOST
- S. 12** **Modul 2** DOLGI POHOD K PRAVICAM, ENAKOSTI IN EVROPSKIM VREDNOTAM
- S. 20** **Modul 3** KRATEK PRIROČNIK O SOCIALNO-KULTURNEM SPOLU
- S. 28** **Modul 4** STARIZEM IN SEKSIZEM V ŽIVLJENJU STAREJŠIH ŽENSK
- S. 34** **Modul 5** ŽENSKÉ, NE SRAMUJTE SE SVOJEGA TELESA!
- S. 40** **Modul 6** STAREJŠE ŽENSKÉ IN ENAKOST SOCIALNO-KULTURNIH SPOLOV V IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMIH ZA STAREJŠE
- S. 48** **Modul 7** METODE IKT V PODORO ENAKOSTI OBEH SOCIALNO-KULTURNIH SPOLOV
- S. 57 - Priloga: ŽIVLJENJSKE ZGODBE PREZRTIH ŽENSK**

Uvod

O starosti, o socialno-kulturnem spolu

TAG je projekt, ki je nastal v okviru programa Erasmus+ in ga je sofinancirala Evropska komisija. Projekt je posvečen vprašanjem *kapitala socialno-kulturnega spola*, ki naj ga starejše študentke prinesejo v programe izobraževanja starejših. Prav, zdaj pa si postavimo nekaj vprašanj.

So izobraževalci odraslih, ki se ukvarjajo z izobraževanjem starejših, pripravljeni prepoznati in vključiti izkušnje žensk, predstavnic svojega socialno-kulturnega spola? Ali so pripravljeni vključiti družbena vprašanja in vrednote žensk v izobraževalne programe, ki jih razvijajo za starejše študentke? Se izobraževalci odraslih zavedajo, da so dolžni opolnomočiti starejše študente na splošno in prav posebej starejše študentke? Kako lahko to svojo pripravljenost izkažejo? Tako, da v programe izobraževanja starejših uvedejo družbena vprašanja žensk, tako, da omilijo stereotipe o starosti in starejših ženskah. Izobraževalce odraslih nadalje prosimo, da razpravljajo o vprašanih socialno-kulturnega spola tako, da »ospoljeno« znanje prenesejo na študente, pri tem pa skrbno pazijo, da uporabljajo namesto »ospoljenega« jezika jezik, ki je nevtralen.¹

Naloga izobraževalcev odraslih ni le prenašanje disciplinarnega znanja in njihova vloga ni omejena na lajšanje učenja svojih študentov. Zakaj naj izobraževalci odraslih obravnavajo vprašanja socialno-kulturnega spola, kot je denimo enakost spolov itd.? Nazadnje, do kakšne mere se vrednote, ki pripadajo enemu ali drugemu socialno-kulturnemu spolu, to je vrednote žensk, prekrivajo s temeljnimi evropskimi vrednotami?

Glede družbenih vrednot povejmo, da se sleherna družba (tudi evropske družbe) ozira na svojo lastno zgodovino, iz katere izhaja družbi lasten niz vrednot. Izobraževalci odraslih morajo vedeti tudi, da so vrednote prepletene, če umanjka ena od njih, to naredi druge vrednote krhke. V osvetlitev povedanega, v državi, kjer moški politiki odločajo o ženskem telesu (npr. prekinitev nosečnosti) in v državi, kjer je zaradi pomanjkanja vladavine prava demokracija ogrožena, je težko govoriti o dobro razviti enakosti spolov. V takšni državi tudi ne moremo govoriti o mirni prihodnosti, če se velik del domačega bruto proizvoda nameni naložbam v orožje in vojsko in manjši v izobraževanje in znanost. Vrednote

imajo velik vpliv na sprejemanje odločitev, zavezanost posameznikov, obnašanje, delovanje in kulturo.

Še več, izkušnje projektnih partnerjev so pokazale, da le malo Evropejcev lahko prepričano našteje večino temeljnih "evropskih vrednot", tistih vrednot torej, iz katerih izhajajo vse druge vrednote. Zato se v tem priročniku ukvarjamo s primerjavo "ženskih družbenih vrednot" in temeljnih evropskih vrednot.

Poleg tega, individualne ali družbene vrednote niso stabilne. Katere družbene vrednote žensk so pomembne v današnjih evropskih družbah in kako se v njih odlikavajo evropske temeljne vrednote (*univerzalne človekove pravice, demokratična načela, načela vladavine prava, ločevanje politike od religije, zdrava presoja, človek, merilo vsega*)? Današnji Evropejci mislijo in delujejo humanistično, tj. razumsko, posvetno, ob upoštevanju vladavine prava, demokratično, pri čemer so spoštljivi do človekovih pravic. Vprašanje, ki si ga zdaj postavljamo je, ali so te evropske vrednote in pravice enako navzoče pri moških in ženskah?

Vrednote žensk je moč podpreti z razpravo o vprašanjih njihovega socialno-kulturnega

spola. Vrednote žensk so predmet modulov tega priročnika in so predmet obravnave multimodalnega tečaja O starosti, o socialno-kulturnem spolu, ki ga namenjamo izobraževalcem odraslih. Vsak od sedmih modulov ima kratek, zanimiv naslov, ki mu sledi daljši podnaslov. Vsak modul sestoji iz uvoda, v katerem razložimo predmet modula, naštejemo njegove smotre in pomen. Sledijo mu naslovi treh učnih enot s skupnim naslovom *Modul na kratko*. Izobraževalci odraslih ali starejši študenti morajo prepoznati nekatere pomembne teze, ki jih predstavljamo v posameznih moduli in, če je le mogoče, naj o njih razpravljajo.

V priročniku je sedem modulov in dve prilogi. Priloge sta pisani v angleškem jeziku. V slovenski jezik pa smo prevedli le module in dve zgodbi prezrtih Slovencev.

Urednici

1. Uporabljajo naj "Hi, all" oziroma v slovenščini „Živjo“ namesto ameriškega nagovora "Hi, guys", slovensko „Živjo, fantje“. Chairman, slov. „Predsednik“ se spremeni v „chair“, „freshman“, slov. „bruc“ se spremeni v „študent/študentka prvega letnika“. Izobraževalci naj uporabljajo ženske oblike poklicnih nazivov, kot mentorica namesto mentor, ministrica namesto minister itd.

Modul 1

STAREJŠI, STAREJŠE ŽENSKE IN NJIHOVA DRUŽBENA ANGAŽIRANOST

KAKO IZOBRAŽEVANJE STAREJŠIH SPODBUJA DEJAVNO DRŽAVLJANSTVO STAREJŠIH IN NJIHOVO PARTICIPACIJO V DRUŽBI? DO KAKŠNE MERE JIM POMAGA, DA SE ZAVEDO SVOJIH PRAVIC IN DO KAKŠNE MERE JIM OMOGOČI, DA SE ZAVEŽEJO DRUŽBENI PRAVIČNOSTI?

Izobraževanje starejših sloni na disciplinarnem znanju, sprožanju izkustvenega znanja tako študentov kot izobraževalcev. Izobraževanje starejših tudi pogloblja znanje. Pa ne le to. Izobraževanje starejših, ki so potisnjeni na družbeni rob, naj bi starejše opolnomočilo, da postanejo dejavni, sodelujoči in prispevajoči državljani. Samo zavzeti in angažirani starejši študenti (starejše ženske) postanejo nosilci pravic in tako lahko bolje doživijo družbeno pravičnost in jo tudi bolje podprejo.

Modul na kratko

Modul sestoji iz treh učnih enot, ki mu sledita Preveri svoje razumevanje in Viri.

- Učna enota 1. Starejši odrasli in pomen njihovega družbenega angažiranja
- Učna enota 2. Prispevek izobraževanja odraslih k družbeni participaciji žensk in njihovemu družbenemu aktivizmu
- Učna enota 3. Postati nosilci pravic v starosti
- Preveri svoje razumevanje. So naslednje trditve prave ali napačne?
- Viri

Učna enota 1. Starejši odrasli in pomen njihovega družbenega angažiranja

Pričakovana življenjska doba se povsod po svetu daljša v zadnjih stoletjih. V soglasju z znanstvenim razvojem znanost ponuja priložnosti in rešitve, ki svetovnemu prebivalstvu in starejšim ljudem pomagajo doseči nova življenjska obdobja. **Starost** je izraz, ki ga navadno povezujemo s **starejšimi od 65 let**, kot trdi Svetovna zdravstvena organizacija (2011). So pa tudi države, v katerih je ta prag nični, denimo Avstralija, kjer ljudje »ostarijo« pri 50 letih (OFTA, 2019), v Afriki postanejo stari pri 55 (Sagner, Kowal, Dowd, 2002).

Kljub povedanemu – številke se sicer ves čas spreminjajo – je starost za vse nas **končna stopnja v življenjskem krogu**. Za starost je značilna zmanjšana mobilnost, večja krhkost in nagnjenost k boleznim, poškodbam in bolehnosti, vse v primerjavi z mladimi (WHO, 2011). V starosti je veliko sprememb na področju družinske ali družbene interakcije, delovnih razmerij, spreminjajo se tudi učne in pristočasne priložnosti (WHO, 2011; OFTA, 2019).

Starejši so pogosto **predmet stereotipov o starosti**, ki ustrezajo poenostavljenim in pretiranim pogledom na starejše in dogodke. Po svoji naravi so ti družbeni stereotipi pozitivni ali negativni. Vendarle pa stereotipi maličko realnost in zanemarjajo posebnosti. Stereotipi pogosto onemogočajo angažiranje starejših ljudi v skupnosti, pa tudi v njihovem osebnem življenju. V osvetlitev povejmo, da smo prepričani, da ste že slišali o starejših, češ da so manj produktivni v primerjavi z mlajšimi odraslimi. Da se ne morejo dobro učiti zato, ker uporabljajo stare učne vzorce; da so modri, a tudi pozabljivi (OFTA, 2019). Nekateri starejši so pozabljivi, vendar to ne velja za vse starejše.

Zakaj je angažiranost starejših tako pomembna? Starejši so izvedenci, starejši so lastniki družbenega in kulturnega kapitala, ki sta pomembna za skupnost in ne moremo dovoliti, da bi se izgubila. Poglejmo, kaj so **dobri učinki angažiranosti starejših** (OFTA, 2019).

Dobri učinki za starejše same

- Počutijo se vredni;
- Zaupanje v življenje in uživanje življenja se poglobljata, boljšata se jim zdravje in dobro počutje;
- Več priložnosti imajo za izražanje svojih zamisli in potreb, občutek imajo, da je njihovo mnenje pomembno;
- Boljša se jim zaupanje v vladne ustanove;
- Izboljšuje se jim občutek, da so nekaj dosegli;
- Opuščajo mite in stereotipe v povezavi s staranjem.

Dobri učinki za vladne ustanove

- Iz raznoterega znanja in izkušenj starejših se vladne ustanove učijo;
- Pridobijo boljše razumevanje vloge starejših na rastočem potrošniškem trgu;
- Izkušnje starejših in njihov družbeni aktivizem so vir učenja;
- Veča se zaupanje v vladne ustanove, ki se odzivajo na zamisli skupnosti;
- Vladne ustanove lahko oblikujejo povsem novo obravnavo staranja.

Dobri učinki za skupnost

- Skupnost se lahko bogati z znanjem in izkušnjami starejših;
- Skupnost lahko dobro uporabi pomoč, čas in družbene zveze starejših in nasploh vse, kar so starejši pripravljeni ponuditi;
- Skupnost lahko razvija medgeneracijska razmerja, pri tem pa dokaže, da so starosti prijazne skupnosti dobre za vse generacije;
- Skupnost postane trdnjša in bolj usposobljena za uporabljanje družbenega kapitala in za utemeljevanje svojih odločitev;
- Kakovost skupnostnih odločitev in njihovih posledic za skupnost se povečajo.

Učna enota 2. Prispevek izobraževanja odraslih k družbeni participaciji in aktivizmu žensk

Ženske so še zmeraj ranljiva kategorija, ne glede na vsa prizadevanja za enakost spolov, ki so se odvila skozi leta. Tako kot starejši nasploh, so tudi ženske predmet stereotipne obravnave, kar jih ovira, da bi bile družbeno in politično angažirane. Manj, ko so ženske družbeno in politično angažirane, težje je starejšim ženskam prispevati za skupnost.

Družbeno participacijo opredeljujemo kot delovanje posameznika v sodelovanju z drugimi v družbi ali skupnosti, vsekakor pa zunaj domačega ognjišča ali družinskega okolja (Aroogh, Shahboulaghi, 2020). Družbena participacija je utemeljena na družbenih razmerjih ter na akcijah, s katerimi si človek deli z drugimi tisto, kar ima. Glede na vrsto osebnih virov, ki si jih deli z drugimi, ugotavljamo, da obstajajo tri vrste družbene participacije (Aroogh, Shahboulaghi, 2020):

- *Skupnostna/kolektivna družbena participacija*
- *Proizvodno družbena participacija*
- *Politično družbena participacija* – kjer gre za sprejemanje odločitev o posameznih družbenih skupinah. Ta tip družbene participacije lahko obravnavamo tudi kot družbeni aktivizem, saj gre za prizadevanja za politične in **družbene spremembe**.

Družbene in državljanske kompetence so temeljne za slehernega posameznika

v družbi, ki temelji na znanju. Izraz teh kompetenc je zmožnost posameznika, da učinkovito in konstruktivno sodeluje v družbenem in delovnem življenju in da se dejavno angažira v družbah, ki postajajo vse bolj različne (Brand, Schmidt-Behlau, 2019). Tako se postavlja vprašanje, kako spodbujati ženske na splošno in predvsem starejše ženske za participacijo v skupnosti ter za politično in družbeno participacijo v družbi. Raziskovalni rezultati več študij primera kažejo, da izobraževalni programi za odrasle igrajo ključno vlogo pri razumevanju odraslih, mladih in starih, moških in žensk, pa tudi pri doživljanju dejavne družbene participacije (Brand, Schmidt-Behlau, 2019). Tako naj družbena participacija in dejavno državljanstvo starejšim ženskam pomagata:

- da spoznajo svoje zmožnosti in jih bolje uporabijo;
- da se počutijo opolnomočene za delovanje in za to, da branijo svoja prepričanja;
- da doživijo upoštevanje tega, kar povedo in njihovih mnenj;
- da razumejo načela civilne družbe in družbene spremembe;
- da se motivirajo v dobro družbenih reči in oblikujejo svoj glas.

Da bi dosegli te cilje, morajo biti izobraževalni programi za odrasle, tj. vse oblike učenja odraslih – načrtani tako, da sprožajo

družbeno participacijo in aktivizem žensk. Takšni programi imajo tri ključne razsežnosti (DGR-EC, 2003):

- **Zmožnost** – pridobivanje občutka, da lahko vplivamo, da smo zmožni sprožiti spremembe;
- **Odgovornost** – sprejemanje odgovornosti glede družbenih vprašanj, odzivanje na družbena vprašanja ali spoprijemanje s težavami;
- **Identiteta** – oblikovanje osebne identitete, razvijanje prepričanj, mnenj, zamisli, razumevanje samega sebe in drugih.

V tem pogledu imajo izobraževalni programi odraslih prednost, da lahko sprožajo **ozaveščenost o problematiki, da lahko strukturirajo znanja, oblikujejo odnos do problematike, večajo osebne izkušnje in oblikujejo skupnostne in državljanske kompetence**, kar je vse nujno potrebno za ženske in starejše, ki so družbeno angažirani v skupnosti.

Učna enota 3. Postati nosilci pravic v starosti

Vsak človek ima pravice in te pravice se s staranjem ne manjšajo. Nasprotno. Na posameznih političnih ravneh so obveljala prepričanja, da bi starejši morali imeti tudi starosti primerne pravice, da bi jih imeli več kot mlajši; v tem pogledu si Združeni narodi že leta dolgo prizadevajo za konvencijo pravic starejših, pa vendar konvencije še niso sprejeli.

Pravice starejših se velikokrat prekrizajo s stereotipi o starosti. Tako starejše večinoma dojemamo kot breme na plečih mlajših generacij. To je morda tudi res, če država ne poseže vmes, vendar pa, če starejši lahko zadržijo plačano delo, če imajo pokojnino ali prihranke, lahko pomagajo mlajšim tako, da plačujejo za igrače, oblačila ali prostočasne dejavnosti vnukov, ali tako, da vsak mesec odplačujejo obroke svojih odraslih otrok. Namesto da odločevalci spodbujajo odvisnost od družbenega sistema socialnega varstva, lahko ***opolnomočijo starejše, jih naredijo dejavne in samozadostne.***

Imeti pravice pomeni, imeti pravico sodelovanja v družbi, pravico imeti lastna mnenja, pravico odločanja in pravico do izražanja glede na odločitve vlade (OFTA, 2019). Vsi, tudi starejši, imajo kaj ponuditi – čas, spretnosti, kompetence, znanja itd. Imajo vire, ki jih je moč uporabiti v skupnosti. Vsak starejši lahko najde svoj prostor v družbenem sistemu, lahko to naredi na pozitiven način in tako, da ni breme za druge generacije, marveč druge generacije bogati. Produktivna in politična participacija v družbi sta zdrav način, kako starejši lahko uporabijo svoje pravice, sta pa tudi način, kako 'razbremeniti' mlajše generacije.

Enakovredno sodelovanje s starejšimi pomeni, da si delimo rezultate in dobrobit sodelovanja. Obravnavati starejše in druge deležnike kot enakovredne partnerje občutno krepí zaupanje in ustvarja sodelovalna delovna razmerja. (OFTA, 2019) Spomnimo se afriškega pregovora: 'Kdor spoštuje starejše, si tlakuje pot k uspehu.'

Preveri svoje razumevanje

So naslednje trditve prave ali napačne?

1 **Starost je končno obdobje življenjskega kroga.**

DRŽI

NE DRŽI

2 **Stereotipi o starosti so posebna prepričanja, ki zrcalijo posebnosti starosti.**

DRŽI

NE DRŽI

3 **Angažiranje starejših je dobro za starejše same, za vlado in za skupnost v celoti.**

DRŽI

NE DRŽI

4 **Družbena participacija temelji na družbenih razmerjih in na akcijah, kjer si starejši to, kar imajo, delijo z drugimi.**

DRŽI

NE DRŽI

5 **Programi izobraževanja odraslih ponujajo znanje, ne morejo pa razvijati veščin in oblikovati mnenj odraslih.**

DRŽI

NE DRŽI

6 **Biti nosilec pravic v starosti je nekaj, kar je lažje doseči z opolnomočenjem za delovanje in samozadostnost.**

DRŽI

NE DRŽI

DRŽI / 6. DRŽI

1. DRŽI / 2. NE DRŽI / 3. DRŽI / 4. DRŽI / 5. NE

ODGOVORI

Viri

Aroogh, M. D., Shahboulaghi, F. M. (2020). "Social participation of Older Adults: A Concept Analysis". In International Journal Community Based Nurs Midwifery, 8 (1), p. 55-72, World Wide Web: [Brand, B., Schmidt-Behlau, B. \(2019\). The Contribution of Adult Education to Active Participatory Citizenship. DVV International. World Wide Web: \[Directorate-General for Research – European Commission \\(DGR-EC\\) \\(2003\\). Lifelong Learning, Governance and Active Citizenship in Europe. ETGACE project – final report. Brussels. World Wide Web: \\[Office for the Aging \\\(OFTA\\\) \\\(Government of South Australia\\\) \\\(2019\\\). Better Together. A Practical Guide to Effective Engagement with Older People. World Wide Web: \\\[Sagner, A., Kowal, P., Dowd, J. E. \\\\(2002\\\\). Defining "Old Age". Markers of old age in sub-Saharan Africa and the implications for cross-cultural research. World Wide Web: \\\\[The World Health Organization \\\\\(2011\\\\\). Global Health and Aging. World Wide Web: \\\\\[11\\\\\]\\\\\(https://www.who.int/ageing/publications/global_health.pdf, retrieved April 2021.</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\\)\\\\]\\\\(https://www.researchgate.net/publication/264534561_Defining_Old_Age_Markers_of_old_age_in_sub-Saharan_Africa_and_the_implications_for_cross-cultural_research#:~:text=Other%20researchers%20\\\\(e.g.%20Peil%2C%20Bamisaieye.e.g.%20Folta%20and%20Deck%201987\\\\), retrieved April 2021.</p>
</div>
<div data-bbox=\\\\)\\\]\\\(https://www.sahealth.sa.gov.au/wps/wcm/connect/efc56a004efc69f1b7ccf79ea2e2f365/Better+Together++A+Practical+Guide+to+Effective+Engagement+with+Older+People.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-efc56a004efc69f1b7ccf79ea2e2f365-nwlmRMW, retrieved February-April 2021.</p>
</div>
<div data-bbox=\\\)\\]\\(https://cordis.europa.eu/docs/projects/files/HPSE/HPSE-CT-1999-00012/82607991-6_en.pdf, retrieved February-April 2021.</p>
</div>
<div data-bbox=\\)\]\(https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/Inhalte_Bilder_und_Dokumente/Materialien/IPE/IPE-79_web_150dpi.pdf, retrieved February-April 2021.</p>
</div>
<div data-bbox=\)](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6969951/#:~:text=Social%20participation%20is%20defined%20as,interpersonal%20interactions%20outside%20the%20home, retrieved March-April 2021.</p>
</div>
<div data-bbox=)

A portrait of a woman with short, dark brown hair and black-rimmed glasses. She is smiling slightly and looking towards the camera. The background is a plain, light gray.

Modul 2

DOLGI POHOD K PRAVICAM, ENAKOSTI IN EVROPSKIM VREDNOTAM

ZGODOVINA ŽENSK V EVROPSKIH DRŽAVAH: KORAKI ŽENSK IN MOŠKIH V EVROPI ZATO, DA ŽENSKE POSTANEJO NOSILKE PRAVIC. KAKO DEMOKRACIJA, SVOBODA IN TEMELJNE EVROPSKE VREDNOTE NASPLOH VPLIVAJO NA ŽENSKE IN NJIHOVO ŽIVLJENJE?

Ta modul govori o položaju žensk v družbi v preteklosti in danes ter o počasnem razvoju ženskih pravic vse do tega, da so ženske postale nosilke pravic v sodobnih evropskih družbah. Ženske pravice niso dane enkrat za zmeraj. Nasprotno. Opolnomočene ženske si prizadevajo, da te pravice zaščitijo.

Modul na kratko

Modul sestoji iz treh učnih enot, ki mu sledita Preveri svoje razumevanje in Viri.

- Učna enota 1. Socialne vloge žensk v preteklosti in danes
- Učna enota 2. Dolgi pohod k pravicam žensk, enakosti spolov v državah članicah Evropske Unije
- Učna enota 3. Pravice žensk, enakost spolov in evropske vrednote
- Preveri svoje razumevanje. So naslednje trditve prave ali napačne?
- Viri

Učna enota 1. Socialne vloge žensk v preteklosti in danes

Ker ženske predstavljajo polovico svetovnega prebivalstva, njihove navzočnosti ne moremo prezreti, kadar obravnavamo svetovno zgodovino. Od začetka človeštva dalje so ženske morale preseči številne ovire, da bi lahko svoj položaj matere spremenile in da bi jim bilo dovoljeno sodelovati v družbi skupaj z moškimi.

Od prazgodovine pa do današnjih časov so od žensk pričakovali, da bodo predvsem varuhinje ognjišča in matere. Njihova glavna vloga je bila rojevanje otrok in zagotavljanje preskrbljenosti družine, skrb zanjo in za dobro delovanje gospodinjstev.

Revolucija 1789 je v Evropi dala krila novi tehnologiji, ta pa je zahtevala uporabo mišic in rok v tovarnah. Ženske so pričele enakovredno sodelovati v tovarnah, četudi so za svoje delo prejemale nižjo plačo kot moški.

Ob koncu 19. so se začele ženske vpisovati v univerzitetni študij in pričele delati na posameznih specifičnih področjih. Pred tem ženske, ki je bila poročena in je hkrati delala, v javnosti niso upoštevali. Skrb za moža in otroke je bila njena glavna naloga.

Industrijska revolucija in vojna industrija sta zahtevali več rok. Med vojno je bilo premalo

moških delavcev in ženske so moške nadomestile pri delu. Tako so njihovo novo vlogo v tovarnah pričeli sprejemati, četudi so bile poročene.

V 19. stoletju so se pričenjale spreminjati vrednote, nastopilo je obdobje upora proti tradicijam, družini in religiji. V 20. stoletju priznajo, da so pravice žensk in moških enake.

Danes so se vloge žensk močno spremenile. Pravzaprav ni poklica, ki ne bi bil za moške in za ženske. Tako so medicinske sestre lahko tudi medicinski bratje. Predsednik vlade ali predsednik države sta lahko predsednica vlade ali predsednica države. Vojaki so lahko tudi vojakinje, učitelj je lahko tudi učiteljica, astronauti so lahko tudi astronautke, umetnik je lahko umetnica, igralec je lahko igralka, računalničar je lahko računalničarka, zdravnik je lahko zdravnica. Pa vendar vemo, da da je na nekaterih področjih žensk manj. V nekaterih poklicih še zmeraj prevladujejo moški, denimo na znanstvenem področju, tehnološkem področju, v inženiringu, matematiki in medicini v nekaterih državah. Ne samo, da so ženske manj navzoče na nekaterih področjih dela, so tudi slabše plačane za opravljanje enakega dela in za opravljanje enake funkcije kot moški.

Čeprav so se vloge žensk skozi zadnjih sto do tristo let spremenile, pa so nekateri vidiki njihovega življenja ostali nespremenjeni. Za mnoge ženske je delo zunaj doma pomenilo, da opravljajo dve službi hkrati. Eno na delovnem mestu, drugo doma.

Starejše ženske se zlahka spremenijo v gospodinje in babice ter v nekoga, ki možu nudi emocionalno podporo. Lahko postanejo skrbnice drugih družinskih članov. V številnih zahodnih in vzhodnih evropskih državah biti star pomeni preziran in obravnavan kot družbeno breme drugim generacijam.

Pa vendar starost ne preprečuje, da bi starejše ženske bile močan temelj celotni družbi. Če smo pripravljeni prisluhniti in se učiti, bomo zlahka spoznali, da je vloga žensk lahko tudi onstran vloge varuške vnukov. Morda telesno starejše ženske niso tako močne, vendar njihovo izkustvo je kot ocean modrosti, ki je lahko vodilo mlajšim generacijam. Ženske temeljno prispevajo k prenašanju kulturnih vrednot na potomce, ženske varujejo kulturno in družbeno dediščino.

Učna enota 2. Dolgi pohod k pravicam žensk, enakosti spolov v državah članicah Evropske Unije

Skozi stoletja so se ženske borile za to, da bi imele enake pravice in možnosti in pravice kot moški. Imenovali so jih feministke, ali pa tudi ne, vendar v vsakem primeru so delovale, da bi oblikovale ženska družbena gibanja.

Med francosko revolucijo so ženske izrazile svoje zahteve po družbeni enakosti, šle so na pohod proti Versaillesu in vzklikale »Svoboda, enakost, bratstvo.«

V tistem času se prvič pojavijo zahteve po uveljavljanju političnih pravic žensk in to je bilo tudi prvič, da so ženske videli kot državljanke. Pomemben dosežek je bila deklaracija o pravicah žensk in državljanov, ki jo je napisala Olympe de Gouges leta 1791. Gre za enega prvih zgodovinskih dokumentov, ki brani enake pravice in enakost pred zakonom, pa tudi pravico žensk, da volijo.

Ženske so hotele sodelovati v državnih rečeh, oblikovati zakone, ki so jim bile poprej podrejene. Gibanja sufražetk s Floro Tristán na čelu, feministične skupine v delavskem gibanju, so bile pod vplivom besedila "O izvoru družine, zasebne lastnine in države", ki ga je napisal Friedrich Engels leta 1884. Nekatere ženske so ustanovile društvo in kmalu po tistem tudi gibanja sufražetk, tako na nacionalni kot na internacionalni ravni. Po nastanku Združenih držav je leta 1890 nastala Nacionalna zveza ženskih društev

sufražetk v Veliki Britaniji in leta 1897 nemško društvo za pravice žensk v Nemčiji ter leta 1902 francoska zveza za volitve žensk v Franciji, ki je nastala leta 1909. Te organizacije so bile včlanjene v mednarodno zvezo sufražetk. Ta je nastala v Berlinu leta 1904 in je pričakovala, da jo bodo doživljali kot gibanje za človekove pravice.

Desetletja je trajala borba in lobiranje, da so ženske dosegle volilno pravico v različnih evropskih državah v 20. stoletju.

V ZDA so ženske že imele volilo pravico od leta 1869 dalje, Finska je naredila prve korake leta 1906, ko je sprejela reformo, s katero so postavili na noge parlament, kar se je zgodilo na temelju splošnih volitev. Leta 1907 Norveška in potem leta 1915 Danska in Islandija, sledijo finskemu zgledu. Prva svetovna vojna je ustvarila pogoje za uvajanje volilne pravice v številnih državah. V Rusiji leta 1917 (po revoluciji), v Latviji, Estoniji, Poljski in Združenem kraljestvu (najnižja starost volivcev je bila omejena do leta 1928), v Nemčiji in Avstriji po padcu monarhij in ustanovitvi republik) leta 1918. Tem državam sledita še Nizozemska in Luksemburg leta 1920. Leta 1931 Španija, kot novo ustanovljena druga republika, ženskam omogoči, da gredo na volišča. Leta 1929 Romunija delno omogoči volilno pravico za ženske. V Franciji so to pravico ženske

dobile aprila 1944, skladno z željo generala de Gaulla. V Italiji in Sloveniji (Slovenija je bila del nekdanje jugoslovanske federacije) so ženske dobile volilno pravico leta 1945, Grčija pa je morala počakati na ustanovitev parlamentarne monarhije, da je takrat uvedla splošne volitve in zapisala pravico žensk do volitev v ustavo iz leta 1952.

V tem povojnem obdobju se je pričel nov feminizem s Simone De Beauvoir in Betty Frieden. V tistih časih je že bil govor o patriarhalnosti, o enakosti moških in žensk, o pravicah žensk do upravljanja s svojim telesom. Simone De Beauvoir je objavila delo *Drugi spol* leta 1949 in poudarila: "Ženska se ne rodi kot ženska, ženska postane." Že v 70-ih letih se ji pridruži s tem razmišljanjem Kate Millet. Med spoloma ni intelektualnih in emocionalnih razlik. Ameriška psihologinja Betty Freidan govori o 'Misticizmu ženskosti', to je o stereotipu, ki so ga moški prilepili ženskam v 50-ih letih in je vodil v samodestrukcijo.

V tistem času se pojavi teorija Queer, ki zavrača klasificiranje ljudi v univerzalne

in stalne kategorije. Spolna identiteta je proizvod kulturnega konstrukta in ni del biološkega determinizma, trdijo v tej teoriji in spol se spremeni v socialno-kulturni spol.

Danes je veliko ženskih gibanj, ki se odrekajo zgolj enega pogleda na socialno-kulturni spol. Nasprotno, zavzemajo se za raznolikost dela, skupno delo moških in žensk je že dalo nekatere rezultate in ženske z vseh celin so razvile akcijske strategije v okviru Združenih narodov, nevladnih organizacij in društev. Leta 1995, v času četrte svetovne konference o ženskah, je bilo sprejeto nepričakovano veliko število zavez glede pravic žensk in človekovih pravic. Več kot dve desetletji kasneje, potem ko je bila sprejeta Pekinška deklaracija in Akcijska platforma, še nobena država ni dosegla enakosti spolov in ženska diskriminacija se nadaljuje. Zato si feministična gibanja po svetu prizadevajo za boljšanje življenjskih in družbenih okoliščin žensk.

Učna enota 3. Pravice žensk, enakost spolov in evropske vrednote

Enakost spolov »ne pomeni, da naj ženske in moški postanejo eno in isto. Pomeni, da pravice žensk in moških, njihove odgovornosti in priložnosti, ki se jim ponujajo, ne bodo več odvisne od tega, ali so se rodili kot moški ali ženska.« (UN Women, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women).

V skladu s členom št. 2 Pogodbe o Evropski Uniji (TEU) so temeljne vrednote Evrope "človekovo dostojanstvo, svoboda, demokracija, enakost, vladavina prava in spoštovanje človekovih pravic, pa tudi pravic oseb, ki pripadajo manjšinam". Če je nekdo del Evropske Unije, to pomeni, da si z drugimi deli temeljne vrednote in jih brani.

Načelo enakosti žensk in moških je temelj vseh evropskih politik in evropske integracije. To načelo se uveljavlja na vseh področjih. Čeprav neenakosti še zmeraj obstajajo, pa je Evropska Unija močno napredovala glede:

- Zakonodaje o enaki obravnavi obeh spolov
- Enakosti spolov, integracije pogleda z vidika socialno-kulturnega spola v vseh politikah
- Specifičnih ukrepov v podporo napredovanju žensk.

Evropska komisija je razvila strategijo o

enakosti spolov, pri čemer so cilji politike in akcije pomemben korak naprej k **Evropi, ki bo temeljila na enakosti spolov** leta 2025.

Temeljni cilji so odpravljanje nasilja nad spoloma; omiljenje stereotipov o socialno-kulturnem spolu; ožanje razkoraka med socialno-kulturnima spoloma na trgu dela, doseganje enake udeležbe spolov v vseh sektorjih gospodarstva; obravnava plačila in višine pokojnine ter razkoraka med njima; doseganje uravnoteženosti spolov v procesih sprejemanja odločitev in politike.

Kljub težavam, ki jih je povzročila kriza COVID-19, je Evropska Komisija naredila pomembne korake za uveljavljanje *Strategije enakosti socialno-kulturnih spolov* v zadnjem letu. Okrepila je svoja prizadevanja proti nasilju med spoloma. Junija leta 2020 pa je objavila svojo prvo *Evropsko strategijo pravic žrtev* in februarja 2021 sprožila podprto konzultiranje z javnostjo o novi zakonski pobudi za boljšo podporo žrtvam in boljši pregon storilcev nasilja nad spoloma. Komisija je sprejela *Zakon o digitalnih storitvah decembra leta 2020*, s katerim so pojasnjene odgovornosti na spletnih platformah. Tako

je prispevala k varnosti žensk na spletu. S sprejetjem predloga za Direktivo, ki bi krepila *uveljavljanje načela enakega plačila* za enako delo ter transparentnost pravnih mehanizmov, v marcu 2021, je Komisija napravila pomemben korak k izboljšanju spoštovanja pravice do enakega plačila in se lotila diskriminacije na področju plač. Prav tako je marca leta 2021 Komisija sprejela akcijski načrt za uveljavljanje evropskega stebra socialnih pravic, kjer je enakost spolov v središču pozornosti.

Evropski steber socialnih pravic ima ambiciozne cilje glede participacije žensk na delovnem trgu in glede predšolskega izobraževanja ter skrbi za otroke, kar je

vse zelo pomembno v danem družbenem kontekstu. Leta 2020 je napovedala, da bo zagotovila, da dekleta in mlade ženske sodelujejo enako na področju informacijskih študij in da razvijajo svoje digitalne veščine.

Ni dvoma, da je bil pomemben korak storjen v preteklih stoletjih kar zadeva pravice žensk in enakost spolov, pa vendar strategija sama zase in njeni cilji opozarjajo, da bo treba še veliko postoriti, da bi dosegli pravo enakost spolov. Da bi zmanjšali razlike med spoloma, ki so navzoče v vseh družbah, si moramo prizadevati za zmanjšanje oblikovanja socialno-kulturnega spola vse od malih nog.

Preveri svoje razumevanje

So naslednje trditve prave ali napačne?

- 1** *Od prazgodovine do današnjih časov so ženske imele več moči kot moški in so zavzemale glavne vladne funkcije.*

DRŽI

NE DRŽI

- 2** *Druga svetovna vojna je povzročila zmanjšanje moške elovne sile. Ženske so nadomestile moške v vojni industriji. Nova vloga žensk v tovarnah je bila družbeno sprejeta in lahko so jo opravljale tudi, če so bile poročene.*

DRŽI

NE DRŽI

- 3** *Velika Britanija je prva evropska država, ki je ženskam dala volilno pravico.*

DRŽI

NE DRŽI

- 4** *V nobeni državi še niso dosegli enakosti spolov in še niso odpravili diskriminacije proti ženskam.*

DRŽI

NE DRŽI

- 5** *Biti del Evropske Unije pomeni deliti si z drugimi državami temeljne vrednote in jih braniti.*

DRŽI

NE DRŽI

5. DRŽI /
1. NE DRŽI / 2. DRŽI / 3. NE DRŽI / 4. DRŽI /

ODGOVORI

Viri

Anon: Women in History documentary (July 21, 2017). [Video]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=zU9eajEgko>

Briatte, A.L. (June 6, 2020). Women's right to vote. [Article]. Retrieved from: <https://ehne.fr/en/encyclopedia/themes/gender-and-europe/gender-citizenship-in-europe/women%E2%80%99s-right-vote>

Curso Mujer y Medio Ambiente: conflictos, oportUčna es y retos. CEDREAC. Abril, 2013. [PP course]. Available from: https://cima.cantabria.es/documents/5710649/5729124/Mujer_historia.pdf/601eb1ed-1752-4ea3-5374-64abf5298254?t=1512481342680

Gamba Susana (2008). Feminismo: historia y corrientes. [Article]. Retrieved from: <http://www.mujiereenred.net/spip.php?article1397>

Joshua J. Mark (March 18, 2019). Women in the Middle Ages [Article]. Retrieved from: <https://www.ancient.eu/article/1345/women-in-the-middle-ages/>

McKeown, M. (June 25, 2018). Women through History: Women's Experience Through the Ages [Article]. Retrieved from: <https://owlcation.com/humanities/Women-Through-History>

Rubio-Martín, R. (April 3, 2014). The achievement of female suffrage in Europe: on women's citizenship. [Article]. Retrieved from: <https://academic.oup.com/icon/article/12/1/4/628588>
<https://ec.europa.eu/component-library/eu/about/eu-values/>
<https://perception.org/research/implicit-bias/>
https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en

A close-up portrait of a middle-aged woman with dark hair pulled back. She has a neutral expression and is looking directly at the camera. She is wearing a white top. Her sunglasses, which have a light-colored frame and dark lenses, are perched on her head. The background is a solid, dark grey.

Modul 3

KRATEK PRIROČNIK O SOCIALNO-KULTURNEM SPOLU

KAJ JE SOCIALNO- KULTURNI SPOL IN ZAKAJ BI GA MORALI STAREJŠI PREUČEVATI?
NA KATERA PODROČJA ŽIVLJENJA VPLIVA IN KAKO? KAKO VPLIVA NA JEZIK, KAJ RAZKRIVA,
KAJ NAREKUJE?

Socialno-kulturni spol je kulturni konstrukt pojmovanj moškosti in ženskosti, ki včasih prav malo ustreza temu, kar moški in ženske v resnici zmoremo. Drugače povedano, socialno-kulturni spol pokaže, kako smo bili socializirani glede na svoj biološki spol. Ko ženske ostarijo, pogosto pristanejo na stigmo, ki jim je naložena. Spremenijo se v "nevidna bitja". Vendar, "nevidne ženske, posezite po knjigi, knjiga je orožje," bi dejal Bertolt Brecht. Tako je znanje o ženskah, njihovem družbenem položaju, o tem, kako se oblikuje njihova socialna identiteta, orožje. "Vzemite ga v roke," pravimo ženskam (in izobraževalcem odraslih) v tem modulu. Zmeraj imejmo pred očmi, da socialno-kulturni spol vpliva na vsa področja našega življenja in da jezik, ki ga uporabljamo, ne sme odslikavati zgolj enega spola, marveč mora biti spolno nevtralen, če in kadar je le mogoče.

Modul na kratko

Modul sestoji iz treh učnih enot, ki mu sledita Preveri svoje razumevanje in Viri.

- Učna enota 1. Referenčni okvir socialno-kulturnega spola
- Učna enota 2. Področja življenja, na katera vpliva socialno-kulturni spol
- Učna enota 3. Socialno-kulturni spol in jezik
- Preveri svoje razumevanje
- Viri

Učna enota 1. Referenčni okvir socialno-kulturnega spola

Ste kdaj opazovali pare, kako se obnašajo medtem, ko jih intervjuvajo? Novinar najprej nagovori moškega, nato se obrne k ženski. Moški govorijo, ženske največkrat čakajo in nato potrdijo besede moškega, njegove misli in nato dodajo še nekaj svojih. To ustreza družbenim pričakovanjem v povezavi s socialno-kulturnim spolom. Koncept socialno-kulturnega spola ne ustreza konceptu biološkega spola. "Ženska se ne rodi ženska, ženska postane", trdi Simone de

Beauvoir, kar kaže na razliko med biološkimi in socialnimi značilnostmi, ki jih pripisujemo enemu ali drugemu socialno-kulturnemu spolu. Konstruiranje socialno-kulturnega spola se prične zgodaj od trenutka, ko se otrok rodi dalje. "Kako ljubka deklica", "Kakšen korenjak", "Fantje ne jokajo", "Deklice se ne igrajo s kamioni", "Deklice imajo rade rožnato barvo, dečki modro", "Deklice govorijo nežno in tiho, fantje so lahko grobi", "To ni poklic za ženske" itd. Bežne pripombe te vrste

utrjujejo socialno-kulturni spol. Socialno-kulturni spol se konstruira, toda, kar smo konstruirali, zgradili, lahko tudi razgradimo z izobraževanjem, političnimi in ideološkimi spremembami itd. Konstruiranemu socialno-kulturnemu spolu pripisujemo značilnosti, socialne vloge, stereotipe o moških in ženskah, ki se med seboj razlikujejo glede na dano zgodovinsko obdobje in kulturni kontekst.

Socialno-kulturni spol je kulturni konstrukt pojmovanj o moškosti in ženskosti, ki bolj malo ustreza temu, kar moški in ženske v resnici zmoremo. Socialno-kulturni spol se vklaplja v širši kulturni kontekst. V ta kontekst pa so vključeni še drugi dejavniki pomembni za analizo, kot so rasa, etnično poreklo, starost, stopnja revščine. Z drugimi besedami, socialno-kulturni spol priča o tem, kako smo bili socializirani, glede na naš biološki spol. Je kamenček v mozaiku socialno-kulturnih pričakovanj in izkušenj.

V sleherni družbi ženskam in moškim pripisujemo različne naloge, socialne vloge in položaje tako, da so med njimi razlike in so neenaki glede odgovornosti, ki jim jih pripisujemo z vidika dejavnosti, ki jih vršijo. Z vidika dostopnosti do družbenih virov in z vidika uporabe teh virov, kakor tudi priložnosti za odločanje.

Kljub napredku po letu 1995, ko je bila v Pekingu svetovna konferenca o diskriminaciji žensk (the *Beijing Fourth World Conference on Women* discriminatory) se patriarhalne družbene norme niso ublažile, neenakosti v družbeni moči moških in žensk so še

zmeraj tu. Eno ključnih vprašanj ženskih pravic je *ekonomska neodvisnost žensk*. Tudi zato je potrebno okrepiti zavest o socialno-kulturnem spolu, da se spremenijo prepričanja, odnos, socialne norme, ki omejujejo *pravičnost do in enakost socialno-kulturnih spolov*. Še posebej starejše ženske bi morale preučevati vprašanja socialno-kulturnega spola, izboljšati svoje kritično mišljenje, da bi se lahko borile proti diskriminaciji in se samouresničile.

Raziskave kažejo, da je pomembno zavedati se, da so moški in ženske različni, drugačni v odnosu do učenja. Učijo se različno, še posebej v formalnih, informalnih in neformalnih učnih kontekstih, ki prinašajo stereotipna sporočila o socialno-kulturnih spolih. Stereotipi so lahko tudi močan predsodek, po katerem se v svojem razvoju ravna posameznik. Izkušnje s socialno-kulturnim spolom vplivajo na to, kako pridobivamo znanje, vplivajo na pričakovanja, ki jih imamo do sebe, na izbor učnih tem in na študentovo ali študentkino zaupanje vase. Socialno-kulturno spolno obarvani pogledi vodijo v razgrajevanje socialnih norm. Ti pogledi bi morali postati del izobraževanja starejših odraslih. Razumevanje socialno-kulturnega spola vodi v dekonstrukcijo naučenih norm.

Učna enota 2. Področja življenja, na katera vpliva socialno-kulturni spol

Socializacija z vidika socialno-kulturnega spola je pod vplivom štirih glavnih dejavnikov socializacije: družina, šola, vrstniška skupina in javna občila. Vsi dejavniki krepijo vlogo socialno-kulturnega spola, tako, da ustvarjajo in vzdržujejo normativna pričakovanja o tem, kako naj bi se predstavniki socialno-kulturnih spolov obnašali. Sekundarni dejavniki, ki vplivajo na ta pričakovanja, denimo religija ali delovno mesto, prav tako utrjujejo obnašanje. Izpostavljenost različnim dejavnikom skozi čas ustvari pri moških in ženskah varljiv občutek, da je njihovo obnašanje naravno, normalno in tako ne vedo, da gre za družbeno konstruirano vlogo.

Gable & Gable trdita, da je družina primarni vir identitet socialno-kulturnega spola, ki svojim članom omogoča najzgodnejše socializacijske izkušnje. Različne vrste družin imajo različne vrednote, načine komuniciranja in vplivajo na razvoj vlog moških in žensk. Nadalje avtorja trdita, da se družine nenehno spreminjajo in tako odslukavajo dinamično 21. stoletje. Večina fantov in deklet se zgodaj nauči, katere dejavnosti so najbolj cenjene pri fantkih ali deklicah. Podobno je tudi glede dejavnosti, ki za ene ali druge niso primerne.

Prijateljstvo med moškimi je morebiti manj intimno kot prijateljstvo med ženskami. Nekateri trdijo, da je prijateljstvo med moškimi manj globoko in bolj površno. Morda pa bi to

bolje razložili, če povemo, da je vrsta bližine pri enih ali drugih preprosto drugačna. Za ženske je bližina intimen odnos, za moške je predvsem zvestoba. Vsak od navedenih dejavnikov krepi vloge socialno-kulturnih spolov tako, da ustvarja in vzdržuje normativna pričakovanja glede njihovega obnašanja.

Socialno-kulturni spol oblikuje nekatere razlike v osebnostnih lastnostih moških in žensk. Za ženske pravijo, da so v odnosu s prijatelji in sodelavci prijetnejše od moških. Moški so precej manj nevrotični kot ženske v odnosu do staršev. Razlike med socialno-kulturnima spoloma nastajajo morebiti zaradi različnih socialnih vlog, bolj zaradi njih kot zaradi prirojenih značilnosti. Vendarle manj razlik med socialno-kulturnima spoloma na delovnem mestu lahko pripišemo tudi temu, da delovna okolja enako omejujejo obnašanje tako moških kot žensk. Tako so morebitne razlike med socialno-kulturnima spoloma na splošno manjše.

Socialne in kulturne norme določajo obnašanje in prepričanja znotraj specifične kulturne ali socialne skupine. Starejše ženske, denimo, pogosteje postanejo prostovoljke, medtem ko se moški ukvarjajo s fizičnimi dejavnostmi v skupnosti. Starejše ženske se pogosteje vključijo v izobraževanje kot moški. Družbene in kulturne norme zelo vplivajo na obnašanje posameznikov v najrazličnejših kontekstih.

Zdravje, bolezen in nasilje imajo drugačno podobo pri moških in ženskah. Norme določajo, katero obnašanje je sprejemljivo ali nesprejemljivo v stikih med ljudmi. Nasilje socialno-kulturnega spola prizadeva predvsem ženske in dekleta. Zlorabe so lahko fizične, psihološke ali verbalne narave. Spletno nasilje nad ženskami, ki vključuje proti ženskam uperjen sovražni govor, se hitro razvije iz spolno obarvanega nasilja.

Razlika v plačilu dela je posledica različnih neenakosti, ki jih doživljajo ženske, ko nastopijo službo, ko si prizadevajo za napredovanje ali nagrade na delovnem mestu.

Razliko v plačilu za delo razlagamo s feminiziranoostjo v sektorjih, kjer so dohodki nasploh slabši denimo v skrbstvenih poklicih ali izobraževanju. To velja za 30 % žensk. Po drugi strani pa je delež moških (nad 80 %) visok v bolje plačanih sektorjih, denimo v znanosti, tehnologiji, inženiringu in matematiki.

Ženske preživijo manj časa ob plačanjem delu kot moški, zato pa več časa tam, kjer dohodka ni. Stekljeni zvon: *Položaj v hierarhiji*

ima vpliv na višino dohodka. Manj kot 10 % je žensk na vodilnih mestih v podjetjih. Poklic, kjer je največ razlik v urnem plačilu v Evropski Uniji, je poklic menedžerjev. Tu ženske prejmejo 23 % nižje plačilo kot moški. V nekaterih primerih ženske zaslužijo manj kot moški za opravljanje dela enake vrednosti. To, da so ženske manj uspešne v poklicu, včasih pripisujemo temu, da gredo na porodniški dopust pogosteje kot moški. Za ženske tudi velja, da namerno izbirajo zaposlitve, kjer delajo manj ur in so slabše plačane, da bi lahko ostale ob otrocih in imele prožnejši delovni čas.

Razliko v plačah žensk in moških pripisujejo tudi temu, da so njihova delovna mesta različna glede na zahteve kot so stopnja izobrazbe, delovne ure itd.

Pandemija je še poglobila obstoječe neenakosti na domala vseh področjih življenja.

Učna enota 3. Socialno-kulturni spol in jezik

Jezikovna struktura maternega jezika nam oblikuje pogled na svet in razmišljanje. Tako v večini jezikov obstajajo moški in ženski samostalniki. Ti samostalniki kažejo, kako gledamo na svet. Starost je v skoraj vseh jezikih ženskega spola, uspeh je moškega spola.

Raziskave so pokazale, da spolno nevtralen jezik lahko zmanjša razkorak med plačilom, ki ga na trgu dela prejmejo ženske in moški.

Ženske se zaradi jezika lahko počutijo izključene, prezrte. Velja pa si zapomniti, da jezik izbiramo, zato se lahko na vseh področjih in na različne načine borimo proti seksističnemu jazu. Z nastopi v javnosti, v javnih občilih ipd.

Inkluziven jezik, takšen, ki vključuje moške in ženske, nikogar ne prizadene. Američani pravijo brucem in bruckam freshman. Namesto tega izraza lahko uporabijo izraz študenti in študentke prvega letnika. Vsekakor pa mi vsi potrebujemo svet, ki obravnava ženske resno tudi z jezikovnega vidika.

Razlike v komuniciranju enega ali drugega socialno-kulturnega spola se začnejo v rosnem otroštvu. Dekletom povedo, da morajo biti tihe, vljudne, da naj se igrajo tiho, kot prave dame. Vsekakor pa je za fante v redu, če uporabljajo grob jezik in se igrajo

glasno. Dekletom je dovoljeno, da izražajo čustva, fantom pa v večini kultur to ni dovoljeno.

Nekateri avtorji poudarjajo, da izobraževanje in socialno pogojevanje obnašanja lahko vplivata na odnos med spoloma, na način govora, vplivata na govor ali pisanje, ki sta bolj ali manj zadržana in konformistična (npr. ženske naj bi se izražale bolj politično korektno kot moški).

Jezik igra odločilno vlogo, kajti pomembno je, kako svet razlagamo, kako razmišljamo in se obnašamo. Besede, ki jih izberemo, pogosto izražajo nezavedne predpostavke o vrednotah, vlogah socialno-kulturnega spola in zmožnostih žensk in moških.

Na splošno je sprejeto dejstvo, da socialno-kulturni spol in jezik lahko izražata seksizem, kar je pokazal širok nabor praks.

Raziskave kažejo, da se ženske in moški različno socializirajo in tako je njihov slog govora in uporabe različnih besed različen.

Študije preučujejo, kako moški in ženske izražajo avtoriteto na delovnem mestu. Ženske si pomagajo z jezikom, da zmanjšajo statusne razlike med seboj in podrejenimi ali denimo pacienti. Moški pa uporabljajo strategije, ki utrjujejo statusne razlike. Ugotovljeno je bilo, da je govor za moške način izmenjave informacij in reševanje

težav. Moški se ne lotevajo osebnih tem, razpravljajo o dogodkih, športu, novicah in dejstvih. Pripovedujejo več zgodb kot ženske, pogosteje zbijajo šale. Moški so konkretni, ne okolišijo, uporabljajo kletvice, takoj se lotijo dela in med delom gradijo odnose. Moški v sebi predelujejo informacije za odločanje.

Na splošno pa ženske skušajo ne biti agresivne, moteče, ne uporabljati agresivnega jezika, ne glede na njihov položaj.

Preveri svoje razumevanje

1 Izraz _____ se nanaša na družbeni koncept o tem, kaj se pričakuje od moških in žensk glede tega, kako naj delujejo in se obnašajo.

- a) Dvotirnost spolov
- b) Odnos do spolnosti
- c) Vloga socialno-kulturnega spola
- d) Spolna usmerjenost

2 Kateri primer je najboljši primer stereotipa o socialno-kulturnem spolu?

- a) Ženske so zmeraj nižje od moških
- b) Moški ne živijo tako dolgo kot ženske
- c) Ženske odprto izražajo čustva, moški ne
- d) Moški imajo vidnejša vodstvena mesta kot ženske

3 Le ženske zadeva stratifikacija socialno-kulturnega spola.

DRŽI

NE DRŽI

1. C / 2. C / 3. NE DRŽI

ODGOVORI

Viri

European Commission. (2021). Report on gender equality in the EU FREE THRIVE LEAD

Grovera, S., Furnhamb, A. (2021). Personality at home vs. work: Does framing for work increase predictive validity of the Dark Triad on work outcomes? Personality and Individual Differences, Volume 169

Holmes, J. et al. (2016). The Handbook of Language, Gender, and Sexuality - EBSCO Publishing: eBook Collection (EBSCOhost)

Lígia, A. (2003). Análise Social, vol. XXXVIII (168), 687-714

Merchant, K. (2012). How Men And Women Differ: Gender Differences in Communication Styles, Influence Tactics, and Leadership Styles» CMC Senior Theses. Paper 513.

Mohindra, V., Azha, S. (2012). Gender Communication: A Comparative Analysis of Communicational Approaches of Men and Women at Workplaces IOSR Journal of Humanities and Social Science (JHSS) ISSN: 2279-0837, ISBN: 2279-0845. Volume 2, Issue 1 (Sep-Oct. 2012), PP 18-27 <http://iosrjournals.org>

Naples, N., Gurr, B. (2016). The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies, First Edition

Ostrouch-Kamińska, J., Vieira, C. (2016). Gender Sensitive Adult Education: Critical Perspective, Revista Portuguesa de Pedagogia, 50

Standish, K. (2021). A coming wave: suicide and gender after COVID-19, Journal of Gender Studies, 30:1, 114-118, DOI: 10.1080/09589236.2020.1796608

Sunderland, J. (2006). Language and Gender: An advanced resource book, Taylor & Francis e-Library.

Tannen, D. (1994). Introduction,» Gender and Discourse, pp. 3-17. Oxford University Press

Tannen, D. et al. (2015). The Handbook of Discourse Analysis, Second Edition. John Wiley & Sons

<http://gsdrc.org/docs/open/hdq817.pdf>

<https://courses.lumenlearning.com/cochise-sociology-os/chapter/gender-differences-in-social-interaction/>

<https://courses.lumenlearning.com/wm-introductiontosociology/chapter/gender-and-socialization/>

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en

<https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/structures/portugal/cieg-centro-interdisciplinar-em-estudos-de-genero-interdisciplinary-centre-gender-studies>

https://eige.europa.eu/sites/default/files/20193925_mh0119609enn.pdf.pdf

<https://epale.ec.europa.eu/en/blog/how-can-adult-learning-help-address-gender-inequality>

https://impactum-journals.uc.pt/rppedagogia/article/view/1647-8614_50-1_2

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1350507618800718>

<https://www.wiley.com/en-ad/The+Gender+Communication+Handbook%3A+Conquering+Conversational+Collisions+between+Men+and+Women-p-9781118238677#en+Men+and+Women-p-9781118238677>

Modul 4

STARIZEM IN SEKSIZEM V ŽIVLJENJU STAREJŠIH ŽENSK

KAKO DRUŽBENE REPREZENTACIJE - STEREOTIPI O SOCIALNO-KULTURNEM SPOLU, PREDSDOKI- O STAREJŠIH ŽENSKAH VPLIVAJO NA NJIHOVO EKONOMSKO, DRUŽBENO IN POLITIČNO SITUACIJO NA RAZLIČNIH PODROČJIH ŽIVLJENJA?

Ta modul govori o starizmu, stereotipih in predsodkih, ki izhajajo iz čustvenih in kognitivnih procesov, ki se nanašajo na starejše ženske. Stereotipi o starejših ženskah so navadno negativni. Najti jih je na vseh ravneh in na vseh področjih družbenega življenja. Vplivajo na to, kako zaznavamo družbeno skupino žensk in kako gledamo na njihovo življenje. Stereotipi o starejših ženskah so preproste miselne sheme, te pa imajo vpliv na čustva, kognicijo in obnašanje starejših žensk ter na odnose z njimi. Ekonomski položaj žensk je nepravilčen, saj so ženske manj premožne od moških. Tvegajo revščino, pri čemer obstoja razkorak med plačilom moških in žensk, ki ga prejemajo skozi delovno obdobje. Stereotipi o ženskah se oblikujejo zgodaj (že s pravljičami)! Ko ženske ostarijo in je njihovo reprodukativno obdobje zaključeno, postajajo družbeno nevidne.

Modul na kratko

Modul sestavljajo tri učne enote, ki jim sledijo Preveri svoje razumevanje in Viri.

- Učna enota 1. Negativizem stereotipov in kako stereotipi vplivajo na življenja žensk
- Učna enota 2. Posledice nižjih dohodkov za življenje starejših žensk
- Učna enota 3. Kako stereotipi/predsodki vplivajo na splošno zdravstveno stanje starejših žensk
- Preveri svoje razumevanje. So naslednje trditve prave ali napačne?
- Viri

Učna enota 1. Negativizem stereotipov in kako stereotipi vplivajo na življenje žensk

Stereotipe je moč opredeliti kot prepričanja, da so nekatere značilnosti družbene skupine tudi značilnosti posameznikov in posameznic. Stereotipi nastanejo hitro in nezavedno zato, ker nekdo drugega ne pozna. Zdi se, da stereotipe uporabljamo vsepovsod, stereotipi pa nastanejo zgodaj v življenju. Še več, stereotipi, ki se nanašajo na biološko plat posameznika, kot so starost in spol, se oblikujejo bolj zgodaj in so močnejši kot stereotipi, ki se ne nanašajo na biološke značilnosti. Starost in socialno-kulturni spol sta široki kategoriji, obe pa zaznamo takoj ob srečanju z nekom.

Staranje je nadvse individualen in zapleten proces, ki pa temu navkljub podleže stereotipom, še posebej v zahodni kulturi. V sodobni kulturi so stereotipi staranja predvsem negativni, poznejša leta se slikajo negativno, kot izraz šibkega zdravja, osamljenosti, odvisnosti ter slabega fizičnega in mentalnega stanja.

V teh okoliščinah ženske živijo dlje od moških in so pogostejše pri zdravniku kot moški. To si razlagamo s tem, da imajo lahko starizmi, katerih žrtev so, močan vpliv na njihovo fizično stanje in dobro počutje. Tako stereotipi lahko pripomorejo k nastopu slabotnosti in odvisnosti.

Spregovorimo še o javnih občilih! Študije o reklamiranju, ki jih je izvedla agencija UM

skupaj s CREDOS so pokazale, da skoraj tretjina žensk občuti reklame kot nasilje nad seboj. Pravijo tudi, da "družba od njih pričakuje, da kar zginejo s prizorišča javnega življenja" čim se pričnejo starati. Polovica respondentk zrelih let je dejala, da to življenjsko obdobje ni vedno prikazano v javnih občilih popularne kulture. Respondentke mislijo, da so reklame vir žalitev. Reklame so neobčutljive do žensk, da o utrjevanju škodljivih stereotipov o starosti žensk ne govorimo. Ženske naj bi tako bile neuke, tehnološko zaostale.² Starejše ženske pomanjkanje zavedanja o njih enačijo s pomanjkanjem razumevanja do njih zato, ker se o menopavzi pač ne govori. Ta molk morda razloži moško nerazumevanje starejših žensk. Vse skupaj pa je dobro za proizvajalce velikih znamk. Ženske namreč povedo, da porabijo veliko časa in denarja za vaje v fitnes klubih, za nego kože in počitnikovanje. Šest od desetih respondentk je povedalo, da je reklama zgrajena na stereotipih, pa ne le tistih o ženskah, četudi so nekatere kampanje dobre, odmevne in nagrajene. Ženske si želijo natančnejših in prijaznejših razmislekov o ženskah njihovih let in o njihovih številnih socialnih vlogah, ki jih igrajo na vseh stopnjah življenja.

² <https://www.warc.com/newsandopinion/news/older-women-feel-stereotyped-in-advertising/41039>

Učna enota 2. Posledice nižjih dohodkov za življenje starejših žensk

Evropa se stara. Več kot 130 milijonov prebivalcev Evropske unije, ali približno četrtnina celotnega prebivalstva, prejema pokojnino. Na splošno si državni pokojninski sistemi prizadevajo, da imajo starejši stalen dohodek na koncu aktivnega delovnega obdobja in da jim ne grozi revščina. Pravzaprav revščina manj ogroža tiste nad 65 let, kot tiste pod 65 let. Četudi so starejši dokaj dobro zaščiteni, pa so povsod po Evropi razlike med dohodki žensk in moških očitne. Velika neenakost starejših je rezultat revščine in nepriviligiranosti skozi življenje.

Nizka stopnja izobraženosti in slabše priložnosti za delo, pa tudi slabše družbene povezave, imajo lahko dolgotrajne posledice. Te posledice so še močnejše zaradi nekaterih dejavnikov, kot so nižji dohodek in slabo zdravstveno stanje upokojencev. Ker starejši prejemajo zelo različne zneske pokojnine, ker je razkorak med višino dohodka žensk in moških skozi življenje velik, nastaja razkorak med višino pokojnine žensk in moških. Skozi življenje so ženske morda delale manj ur, so morda bile manj izobražene in manj usposobljene za delo in so bile žrtve diskriminacije in segregacije.

Gospodinske in skrbstvene naloge glede otrok in ostarelih sorodnikov padejo predvsem na ženska ramena, zaradi česar ženske večkrat prekinajo poklicno pot ali delajo s polovičnim delovnim časom. Z

zakonom določena upokojitvena starost za ženske je v nekaterih upokojitvenih sistemih še zmeraj nižja. To pomeni, da ženske manj časa plačujejo pokojninsko zavarovanje in posledično prejmejo nižje pokojnine. Še več, v vseh državah članicah je poprečna pokojnina žensk danes nižja od poprečne pokojnine moških.

Toda ženske živijo dlje in pokojnino potrebujejo dlje. Za Evropsko unijo v celoti velja, da pokojnine žensk dosegajo le 60 % pokojnine moških. Situacijo lahko popravimo le tako, da ženskam zagotovimo enake delovne možnosti skozi življenje in da tako zmanjšamo neenakost dohodka. Pri tem velja sprejeti ukrepe za odpravljanje diskriminacije in za opolnomočenje žensk ter ukrepe za družbeno, ekonomsko in politično vključevanje žensk ne glede na starost, spol, invalidnost, raso, etnično poreklo, ekonomski položaj ali kakšen drug status ženske.

"Neenakosti se krepijo skozi življenje. V poznejših letih življenja so večje. Vplivajo druga na drugo in povzročajo še večjo depriviligiranost žensk." (Jolly, 2014)

Učna enota 3. Kako stereotipi/predsodki vplivajo na splošno zdravstveno stanje starejših žensk

Slabo zdravje in dolgotrajna zdravstvena oskrba sta pogosto povezana s starostjo. Starizme srečujemo na področju zdravstva starejših, njihovega zdravja in bolezni. Starejši pogosteje potrebujejo zdravnika! Tako pozitivni kot negativni stereotipi o starosti lahko vplivajo na odločanje starejših, oblikovanje njihovega odnosa do zdravja in splošno zdravstveno stanje starejših. Starizmi in drugi stereotipi lahko vplivajo na zdravje in na zdravljenje. Vplivajo na diagnozo in na priporočila za zdravstveno obravnavo. Pripomorejo k razlikam med moškimi in ženskami na področju zdravja in zdravstva. Starejše moške in ženske včasih obravnavamo kot preveč krhke, da bi jih lahko podvrgli bolj invazivnim postopkom. Starizem se kaže v nespoštljivi obravnavi starejših pacientov denimo, v uporabi "pootročene govorice" in v drugih oblikah infantilizacije, v zanemarjanju pritožb pacientov, ali v tem, da zdravnik zamahne z roko, rekoč "EMŠO pač" ali "pri vaših letih". Vendar starost ni bolezen! Takšna obravnava je še težja za ženske, ki so morda doživljale nespoštljiv, ranjujoč odnos skozi življenje (npr. seksizem, rasizem, napad na lezbijke itd.)

Zmanjšanje starizma in seksizma ter krepitev ustrežnejših in različnih pogledov na starejše ženske imata lahko pozitiven vpliv na odnos med zdravnikom in pacientko, izboljšata lahko upoštevanje navodil za zdravljenje ali zmanjšata razlike v zdravju in v skrbi za zdravje med moškimi in ženskami.

Glede na povedano se ni čuditi, da zdravstveno osebje izraža starizme in negativne stereotipe. Preučevanje odnosa zdravnikov do starejših pacientk je pokazalo, da imajo ti "kompleksen in nedoločen odnos" do slednjih. (Meisner, 2012, str. 61) Tako lahko hkrati izražajo tako pozitivne kot tudi negativne stereotipe o starejših ženskah. Ne želijo si delati s starejšimi pacienti iz več vzrokov hkrati. Morda se starejših in starosti bojijo. ('A Terror Management Perspective on Ageism'. Martens, Goldenberg, & Greenberg, 2005) V ZDA so vzroki lahko tudi ekonomske narave, ker zdravniki dobijo manj denarja od zdravstvenega zavarovanja starejših, kot ga dobijo od zasebnih zavarovalnic za mlajše paciente. (Meisner, 2012) Vrh tega so zdravnike učili, da morajo "zdraviti", zato delajo raje z mlajšimi, tudi tistimi, ki so zelo bolni, a jih je mogoče zdraviti, kot s starejšimi pacienti, ki imajo kronična obolenja, ta pa je moč le obvladovati (pogosto neuspešno). (Taylor, 2012)

Potrebno je raziskovati starost, socialno-kulturni spol in druge razlike v zdravju in zdravstveni oskrbi starejših.

Potrebno je izobraževati zdravstvene delavce in starejše same. Starejši potrebujejo izobraževanje, da bi prepoznali starizme in se jim postavili po robu. Pozitivno dožemanje samega sebe pripomore k boljšemu fizičnemu zdravju in dobremu počutju,

boljšim odnosom med generacijami. (North & Fiske, 2012) Starejše ženske prav posebej potrebujejo izobraževanje in opolnomočenje za krepitev samozaveda in prepričevalnost. Če starejših žensk ni strah zdravniku zaupati svojih simptomov in če znajo vztrajati, da dobijo informacije, ki jih želijo, se lahko kakovost zdravljenja izboljša.

Viri

Jolly, R. (2014). Inequality and ageing. Facing the Facts: The Truth About Ageing and Development. London. Age International.

<https://eige.europa.eu/default/files/documents.pdf>

<https://www.warc.com/newsandopinion/news/older-women-feel-stereotyped-in-advertising/41039>

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10166544/KS-02-19%E2%80%911681-EN-N.pdf/c701972f-6b4e-b432-57d2-91898ca94893>

Preveri svoje razumevanje

So naslednje trditve prave ali napačne?

- 1 **Eden glavnih dejavnikov individualne revščine je nizka stopnja izobrazbe.**
DRŽI NE DRŽI
- 2 **Razkorak v višini pokojnine moških in žensk razlagamo z različno višino dohodkov skozi življenje.**
DRŽI NE DRŽI
- 3 **Ženske živijo dlje od moških.**
DRŽI NE DRŽI
- 4 **Stereotipi so samo negativni.**
DRŽI NE DRŽI
- 5 **Starizmi in seksizmi so vse manj navzoči.**
DRŽI NE DRŽI
- 6 **Stereotipi o starejših niso nikoli pozitivni**
DRŽI NE DRŽI
- 7 **Menopavza pri ženskah preplavlja reklame.**
DRŽI NE DRŽI
- 8 **Negativni in pozitivni stereotipi vplivajo na vse življenje starejših.**
DRŽI NE DRŽI
- 9 **Starejše obravnavajo zdravniki kot otroke.**
DRŽI NE DRŽI

ODGOVORI

1. DRŽI / 2. DRŽI / 3. DRŽI / 4. NE DRŽI / 5. NE DRŽI / 6. NE DRŽI / 7. NE DRŽI / 8. NE DRŽI / 9. NE DRŽI

Modul 5

ŽENSKE, NE SRAMUJTE SE SVOJEGA TELESA!

**KONSTRUKTI, REPREZENTACIJE IN PERCEPCIJE (STAREJŠEGA)
ŽENSKEGA TELESA**

Ta modul daje pregled nad socialnimi vlogami žensk in obravnava konstruiranje identitete socialno-kulturnega spola. Modul govori tudi o tem, kako socialne vloge vplivajo na reprezentacije o starejših ženskah v javnih občilih in morebiti tudi na njihovo zaznavanje samih sebe. Kulturni konstrukti starosti in socialno-kulturnega spola lahko vplivajo na to, kako lahko nekdo zaznava svoje telo. Sredstva javnega obveščanja so nekakšen kulturni pripomoček. Ta pripomoček je pomemben za posredovanje in utrjevanje podob starosti in kot takšen lahko vpliva na zaznavanje starejšega telesa. V tem modulu obravnavamo tudi številne načine, s katerimi so v sredstvih javnega obveščanja starejše ženske potisnjene na rob. Predmet tega modula je tudi, kako se ženske podrejajo ti. vizualnemu starizmu.

Modul na kratko

Modul sestavljajo tri učne enote, ki jim sledijo Preveri svoje razumevanje in Viri.

- Učna enota 1. Družbeno in kulturno konstruiranje (ženskega) socialnokulturnega spola
- Učna enota 2. Podoba telesa in zaznavanje samega sebe
- Učna enota 3. Reprezentacije (starejšega) ženskega telesa v sredstvih javnega obveščanja: vizualni starizem in dvojna marginalizacija starejših žensk
- Preveri svoje razumevanje. Ali naslednje trditve držijo ali ne držijo?
- Viri

Učna enota 1. Družbeno in kulturno konstruiranje (ženskega) socialno-kulturnega spola

V prejšnjih poglavjih je že tekla beseda o socialno-kulturnem spolu. Zvedeli smo, da je socialno-kulturni spol povezan s socialnimi vlogami, te pa temeljijo na biološkem spolu posameznika ali posameznice v dani družbi. V večini družb obstoja jasna meja med moškimi in ženskami. Posamezniki, ki se ne identificirajo z enim ali drugim spolom ali ne sodijo v eno ali drugo kategorijo, so označeni kot 'ne binarni' oz. kot 'gender-queer'. *Vloge socialno-kulturnega spola vežejo nase nekatera družbena pričakovanja glede tega, kar je primerno, kar je primerno obnašanje*

za moškega ali žensko. Evropski inštitut za enakost spolov poudarja, da so vloge socialno-kulturnega spola pravzaprav »družbene norme obnašanja«, ki jih v *posamezni kulturi sprejemamo kot družbeno primerne za posameznike določenega spola.* (Gender Roles, 2021) V ilustracijo povejmo, da vloge socialno-kulturnega spola vplivajo na obnašanje, na izbor poklica in na skrb za otroke. Identiteta socialno-kulturnega spola po drugi strani opisuje, s čim se nekdo istoveti na področju socialno-kulturnega spola. 'Ženskost' je pravzaprav kulturni opis

ženske in kaj biti ženska pomeni. Ta opis je lahko zelo različen od osebe do osebe, ki različno konceptualizirajo svoj spol in imajo drugačno sliko svojega spola. Vendarle pa vloge socialno-kulturnega spola vplivajo tudi na osebo na podzavestni ravni, tako da ni nujno, da se nekdo zaveda teh vlog. Podobe žensk v sredstvih javnega obveščanja, bodisi

izmišljene ali resnične, niso pod vplivom teh kulturnih konceptov, lahko pa vplivajo na njih in to precej. Zato je vizualna podoba pomembna: vizualne predstave o različnosti žensk so pomemben korak na poti k enakosti socialno-kulturnih spolov.

Učna enota 2. Podoba telesa in zaznavanje samega sebe

Vloge socialno-kulturnega spola so povezane z reprezentacijami in percepcijo telesa. Družbene norme narekujejo obnašanje, narekujejo pa tudi, kako naj bo videti 'sprejemljivo' telo. Na splošno je v zahodnih družbah mladost bolj cenjena od starosti, pa naj gre za moške ali ženske. Kljub temu pa obstoja dvojno merilo za staranje. Ugotovljeno je bilo, da v vseh starostnih skupinah moške in ženske obravnavajo kot manj privlačne, ko se starajo. Pa vendarle ne do enake mere. Ženske obravnavajo tudi kot manj ženstvene, ko se pričnejo starati, medtem ko moškosti starejših moških staranje ne načinja. (Deusch et al.) Prav tako ženske dojemajo kot starejše prej kot moške. Kljub povedanemu pa morda starejše ženske javno mnenje vidi bolj milo kot starejše moške, če gre za tradicionalne vloge njihovega socialno-kulturnega spola, če so ženske v skrbstveni vlogi ali če delujejo v

družbenih kontekstih, ki zahtevajo čustveno toplino. (Kornadt et al., 2013, p. np.)

Kulturni konstrukti starosti in socialno-kulturnega spola lahko vplivajo na podobo posameznikovega telesa. Lahko vplivajo na način, kako gledamo na svoje lastno telo in kako ga zaznavamo. Staranje je v mnogih pogledih negativen proces (npr. ženske zgubljajo privlačnost zaradi staranja, ampak bi morale biti privlačne). Podoba telesa se lahko spreminja v negativno podobo, če gre za starejše ženske. Skrajna oblika tega je gerontofobija, močan strah pred staranjem. Vendar tudi če nekdo ne izkusi gerontofobije, velja povedati, da so mnogi ljudje podrejeni starizmu.

Starizem ima lahko različne oblike in se odvija na različnih ravneh. V zvezi s telesom starizem človeka sili, da se prilagodi (nemogočim) lepotnim standardom, celo

takrat, ko je že star. Javno mnenje človeka tudi sili, da živi stereotipno v skladu s stereotipi o starih ljudeh. (Rocha & Terra, 2014, 258–259)

Tako moški kot ženske se morajo spoprijeti s težavami staranja in spreminjanja telesa.

Ženske so prav posebej prizadete v tem pogledu. Negativna podoba telesa lahko negativno vpliva na duševno in fizično zdravje, kakor tudi na počutje. Če bi dosegli različne vizualne reprezentacije ženskega telesa v različnih starostih, bi to pomagalo.

Učna enota 3. Reprezentacije (starejšega) ženskega telesa v sredstvih javnega obveščanja: vizualni starizem in dvojna marginalizacija starejših žensk

V medijih pogosteje srečujemo podobe moških kot žensk. V filmih imajo moški večje in pomembnejše vloge, več časa govorijo, manjkrat je govor o njihovi fizični podobi. Tudi po tistem, ko se je sprožilo gibanje Me Too, je nastalo začuda malo filmov, ki so prestali test Bechdel. S tem testom merijo, ali sta v filmu vsaj dve ženski, ki nista anonimni in se med seboj pogovarjata o čem drugem kot o moških.

Ko obravnavamo reprezentacije o starejših ženskah, so stvari celo težje. Ugotavljamo, da obstoja v zasedbi razkorak med tistimi, ki so mlajši in tistimi, ki so starejši. Moške igralce zasedejo v vlogah pozno v njihova 40-a in 50-a leta, dobijo privlačne glavne vloge, medtem ko ženske, ki so starejše od 40 let, težko srečamo v glavnih vlogah ali jih sploh ne srečamo na zaslonu. (Butter, 2015) Telesa mladih žensk so predstavljena kot atraktivna telesa, medtem ko telesa

starejših žensk postanejo nevidna. Posledica tega je sklep, da starejši ljudje in še posebej starejše ženske niso vredni ali niso dovolj zanimivi, da bi se lahko prikazali na filmskem platnu. Maria Edström, švedska raziskovalka sredstev javnega obveščanja, to imenuje simbolično izničenje starejših žensk.

Na splošno so podobe žensk v medijih negativne. Starejše predstavljajo kot breme družbi, zdravje jim peša, zmožnosti se jim manjšajo. Edström trdi, da v TV reklamah srečujemo pozitivne podobe zlate babice in dedka, avanturističnih starcev ali zaposlenih tretje obdobjnikov. Gre za podobe ti. uspešnega staranja. Ustvarjanje pozitivnih podob je lahko problematično, tudi zato, ker te podobe še bolj pritiskajo na starejše, da se podredijo pričakovanjem družbe.

Tako moški kot ženske so vse od malih nog pod pritiskom kulture, da se prilagodijo

vlogam socialno-kulturnega spola, vendar, ko se starajo, pa te socialne vloge moških in žensk postajajo še večje breme, pri čemer pa starejše ženske v sredstvih javnega obveščanja postajajo nevidne. Starejše ženske so v medijih marginalizirane, zato ker so ženske in zato, ker so starejše. Ženske, ki pripadajo še drugim marginaliziranim skupinam (invalidom, verskim manjšinam itd.), so še manj vidne. Reprezentacije v medijih, pa ne le v filmih, lahko tudi na TV zaslonu, v reklamah, književnosti in umetnosti, močno vplivajo na to, kako se zaznava nekoga in kako nekdo zaznava samega sebe.

Če pa so starejše ženske vendarle navzoče v medijih, je njihova podoba stereotipna, pojavljajo se kot posesivne matere, dobre gospodinje ali stare nimfomanke, ki poskušajo biti večno mlade. Ti stereotipi krepijo vtis, da so starejše ženske manj vredne za družbo, ker so manj produktivne ali zato, ker omajajo stabilnost (mladih in/ali moških) sistema. Čeprav je na ekranu precej starejših žensk, ki so prikazane kot neodvisne, uspešne, spolno dejavne, pa

ti prikazi pravzaprav redko gredo dlje od stereotipov. Ženske ohranjajo svojo vlogo v zasebni sferi kot matrone, podrejene moškemu pogledu in spolno privlačne kljub starosti. V profesionalnem okolju pa jih vidijo kot ogrožajoče, saj ogrožajo red, kateremu vladajo moški. (Chrisler 2007, 170–71)

Zakaj je to pomembno? To, da starejše ženske postanejo nevidne, nezaželene, nevredne ljubezni na zaslonu, vpliva na to, kako zaznavamo starejše ženske sredi življenja. Pomembno je, da reprezentacije starejših žensk kritično preverimo, pomembno je tudi, da si prizadevamo za različne podobe starosti, za različne socialne vloge in oblike ženskosti. Če želite izboljšati podobo svojega telesa ali samozaznavanje svojega telesa, se lahko zavestno potrudite, da se ognete stereotipu. Poskušajte poiskati bolj realistične podobe starejših in postavite pod vprašanje medijske prikaze starejših žensk. Morate se zavedati, da način, kako so vam prikazane starejše ženske, ni 'normalen'. Staranje je izjemno individualen proces, tako kot so naša telesa in naša osebnost individualni.

Preveri svoje razumevanje

So naslednje trditve prave ali napačne?

1 Socialno-kulturni spol in biološki spol sta eno in isto.

DRŽI

NE DRŽI

2 V sredstvih javnega obveščanja so ženske in moški predstavljeni enakovredno.

DRŽI

NE DRŽI

3 Podoba telesa je povezana z dobrim počutjem.

DRŽI

NE DRŽI

1. NE DRŽI / 2. NE DRŽI / 3. DRŽI

ODGOVORI

Viri

Butter, S. (2015, Nov. 12). Mind the movie age gap: Hollywood has a habit of casting leading older men with 20-something women". Evening Standard.

<https://www.standard.co.uk/lifestyle/london-life/mind-the-movie-age-gap-hollywood-has-a-habit-of-casting-leading-older-men-with-20something-women-a3111701.html>

Chrisler, J. C. (2007). Body Image Issues of Women Over 50. In V. Muhlbauer & J. C. Chrisler (Eds.), Women Over 50: Psychological Perspectives (pp. 6–25). Springer US. https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-0-387-46341-4_2

Deusch, F. M., et al. (1986). Is There a Double Standard of Aging? 1. Journal of Applied Social Psychology, 16(9), 771–785. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1986.tb01167.x>

Edström, M. (2018). Visibility Patterns of Gendered Ageism in the Media Buzz: A Study of the Representation of Gender and Age over Three Decades. Feminist Media Studies, 18(1), 77–93. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14680777.2018.1409989>

European Institute for Gender Equality. (2013). Review of the Implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: Women and the Media: Advancing Gender Equality in Decision Making in Media Organisations: Report. Publications Office. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b2197e33-02dc-4c92-80bc-917417dc7b31/language-en>

Kornadt, A. E., et al. (2013). Multiple Standards of Aging: Gender-specific Age Stereotypes in Different Life Domains. European Journal of Ageing, 10(4), 335–344. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10433-013-0281-9>

Rocha, L. M., Terra, N. (2014). Body Image in Older Adults: A Review. Scientia Medica, 23(4), 255. <https://revistaseletronicas.pucrs.br/ojs/index.php/scientiamedica/article/view/1980-6108.2013.4.15357>

Modul 6

STAREJŠE ŽENSK E IN ENAKOST SOCIALNO-KULTURNIH SPOLOV V IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMIH ZA STAREJŠE

**KAKO SE VLOGE SOCIALNO-KULTURNEGA SPOLA MOŠKIH IN ŽENSK TER KAPITAL
SOCIALNO-KULTURNEGA SPOLA (IZKUŠNJE) ZRCALIO V IZOBRAŽEVANJU STAREJŠIH
ODRASLIH IN KAKO PROGRAMIRATI IZOBRAŽEVANJE O SOCIALNO-KULTURNEM SPOLU, TER
IZOBRAŽEVANJE STAREJŠIH ŽENSK, KI TEMELJI NA KONCEPTIH SOCIALNO-KULTURNEGA
SPOLA. KAKŠNI SO NAČINI RAZMIŠLJANJA, VIDENJA IN VEDENJA, KI JIH USVOJIJO
IZOBRAŽEVALCI ODRASLIH?**

Vloge socialno-kulturnega spola in neenakost socialno kulturnih spolov so redko predmet izobraževalnih programov za starejše odrasle, četudi moški in ženske prihajajo v izobraževanje odraslih zato, ker si želijo pripadati, ker si želijo biti družbeno, politično in psihološko močnejši. V izobraževanje se vključujejo kot predstavniki svojega socialno-kulturnega spola, zato mora kapital njihovega socialno-kulturnega spola imeti mesto v izobraževalnih programih. Med starejšimi moškimi in starejšimi ženskami ter starejšimi študenti in starejšimi študentkami so pomembne razlike. Na splošno biti starejša ženska pomeni imeti vrsto slabosti (biti ženska, biti starejša, biti materialno manj preskrbljena kot moški, biti odvisna od moških itd.). Pomembno je, da prepoznamo kapital socialno-kulturnega spola, ki ga ženske prinesejo

v izobraževanje in pomembno je razviti izobraževalne programe, prav za ženske in skupaj z njimi.

Modul na kratko

Modul sestoji iz treh učnih enot, ki mu sledita Preveri svoje razumevanje in Viri.

- Učna enota 1. Obravnava ženskih vprašanj
- Učna enota 2. Zakaj potrebujemo izobraževanje starejših z vidika njihovega socialno-kulturnega spola
- Učna enota 3. Programiranje izobraževanja za starejše ženske
- Preveri svoje razumevanje. So naslednje trditve prave ali napačne?
- Viri

Učna enota 1. Obravnava ženskih vprašanj

S temi zgodbami sem želela odpreti razpravo, v kateri bi bralec zagledal tabuizirane teme v povezavi s starostjo. Hotela sem načeti teme kot so nemoč, bolezen, strah pred smrtjo, izguba dostojanstva. Ta knjiga govori o tem, kako se izgubimo in postanemo negotovi v situacijah vsakdanjega življenja, ki so nekoč bile za nas rutinske situacije. Knjigo sem pisala počasi, v zavedanju svojega lastnega staranja, še posebej po tistem, ko so mi umrli starši. Pričela sem jo

pisati, ko sem prisluhnila glasovom okrog sebe, glasovom starejših, ki jih prej nisem slišala. Vse je zapisano v zgodbah, vse od nepovratnega procesa, s katerim človek postaja neviden v družbi, do občutkov krivde do svojih staršev. Zapisane so zgodbe, ki niso moje, ampak so naredile name močan vtis.

Slavenka Drakulić, Nevidna ženska in druge zgodbe

Nekateri trdijo, da se književnost in izobraževanje odraslih že zelo dolgo ukvarjata z vprašanjem spola. Udeležba žensk v izobraževanju odraslih je bila desetletja predmet raziskovanja, kakor tudi neudeležba žensk. Obsežne obravnave je bil deležen učni slog žensk, pa tudi različen socialni slog, vse od vloge matere, žene, pa do profesionalnih vlog žensk. Odgovornosti žensk so bile deležne zanimanja, pa tudi posledic spreminjanja ženskih socialnih vlog in ženske identitete. Ženske identitete so bile redko obravnavane kot samo njihove, ne da bi jih postavili v razmerje z moškimi in ne da bi jih povezali z njihovimi reakcijami v posameznih kontekstih, čeprav, kot smo že videli, bi se starejše ženske morale zavedati, kdo so in kdo lahko postanejo. *Morale bi se zavedati, da lahko osebnostno rastejo in postanejo tisto, za kar čutijo, da lahko postanejo.* Kljub vsemu naštetemu pa študije o starejših ženskah in o kapitalu njihovega socialno-kulturnega spola, ki ga prinesejo v izobraževanje odraslih, niso bile pogosto raziskane in niso bile upoštevane pri programiranju vsebin izobraževalnega programa. Razen tega starejše ženske ne zahtevajo, da bi bile bolj vidne, tega ne zahtevajo odprto, prilagodijo se. Kako preseči to stanje, kako se boriti za enakost spolov, kako narediti, da bi se starejše ženske zavedle sebe, da bi vedele, kdo so, se kaže kot temeljna naloga pri programiranju izobraževanja za starejše ženske.

Če se osredotočite na ženske situacije, boste odkrili, da so te situacije opisane v razmerju do moških situacij. Prav tako boste

odkrili, da občasno ni podatkov o ženskah. Lahko boste sklepali, da so se analize, teorije, raziskovalne študije, raziskovalne prakse, posvečale le polovici prebivalstva. V osvetlitev povedanega povejmo, da Frederick Gros, francoski filozof in avtor najbolje prodajane knjige *Filozofija hoje* trdi, da hoja vodi v razmišljanje in da so številni misleci v zgodovini opisali svojo hojo kot miselni proces (Gros, 2000). Gros ne omenja niti ene ženske in bralec se pravilno vpraša ali so ženske misleče, saj jih ni na seznamu tistih, ki hodijo in razmišljajo. Ženske in moški bi bili bolj enaki, če bi obstajali podatki o obeh. Tisti, ki delujejo na področju izobraževanja starejših, verjetno že dolgo ponavljajo, da so skupine starejših heterogene glede na njihove različne izkušnje in glede na njihov referenčni okvir, pri čemer pa pozabljajo poudariti heterogenost skupin starejših, ki se pojavlja tudi zaradi njihovega socialno-kulturnega spola. Če podatki o starejših na splošno niso pomembni za statistične študije, pa je podatkov o starejših ženskah celo manj. V študiji PIAAC na primer, ljudje nad 65 let niso bili predmet obravnave držav članic, z izjemo Nemčije, ki je izvedla dodatno študijo, namenjeno starejšim od 65 let in preučevanju njihovih potreb. Če podatkov o ženskah ni, jih o starejših ženskah sploh ni!

Obravnava ženskih vprašanj v raziskovanju in izobraževanju je razmeroma pogosta. Najpogostejša obravnava je opozicijske narave (opozicijska obravnava), temelji na bioloških spolnih razlikah med moškimi in ženskami. Razlike med moškimi in ženskami so pogosto predstavljene dihotomo, kot da ženske stojijo naproti moškim in obratno.

Ženske so prikazane kot krhke, nemočne, moški pa kot močni, pri čemer se krepitev socialno-kulturnega spola začneja zgodaj, z izjavami kot so «fantki ne jokajo,» ali pa «kakšna ljubka, lepo vzgojena deklica,» kar smo že omenili.

Ta opozicijska obravnava se okrepi pod vplivom različnih religij, ki so analizirale in ločile vloge žensk in moških. Ženske in moški imajo različne ekonomske vloge na področju proizvodnje, reprodukcije in porabe. Ženske so politično podrejene moškim. Pa tudi ekonomsko, izobraževalno in pravzaprav na vse načine, na katere družba izkazuje svojo moč, moč, ki jo, razen izjemoma, nameni moškim. Kant v svoji *Metafiziki morale* govori o «naravni superiornosti moža nad ženo in o njegovih zmožnostih, da brani skupne interese gospodinjstva». Kant omenja neustreznost žensk za to, da bi lahko volile. (Mosser, Kant and Feminism by Kurt Mosser, Dayton/Ohio)

Ker moški in ženske niso enaki, jih označujejo moške in ženske značilnosti, te pa moramo v izobraževanju starejših prepoznati. Ženske

in moške bi morali obravnavati enako. Pa jih zares obravnavamo enako? Razlike med socialno-kulturnima spoloma so konstruirane in dekonstruirane. Identiteta moških in žensk se oblikuje različno. Socialno-kulturni spol ni stabilen. Nasprotno, je precej dinamičen in odvisen od družbenega, političnega, zgodovinskega, kulturnega konteksta, odvisen od časa in prostora. Številni raziskovalci, med njimi Hugo, 1990, Lewis, 1988, Stalker, 2005 omenjajo Belenky et al. (1986), ki trdi, da so ženske edinstvene, a jih v raziskovanih študijah ni. Pozornost bi veljalo posvetiti ženskam. V drugih raziskavah najdemo trditve, da so ženske in moški kompleksni in različni kategoriji. Dihotomi način deluje različno v različnih kontekstih. V patriarhalnih kontekstih obravnavajo vrednote, zmožnosti in delovanje moških ter vrednote, zmožnosti in delovanje žensk. Slednje so pomanjkljive v primerjavi z moškimi. Posledično potrebujemo zgodbe, izkušnje in znanje vseh žensk, da bi lahko dosegli njihovo pravo opolnomočenje.

Učna enota 2. Zakaj potrebujemo izobraževanje starejših z vidika njihovega socialno-kulturnega spola

Krepitev ženske identitete, boljšanje razumevanja žensk glede samih sebe, spodbujanje procesov odločanja glede samih sebe pri ženskah, lajšanje stereotipov glede starejših žensk in diskriminacija starejših žensk ter rušenje predsodkov je možna pot v izobraževanju starejših, ki vodi k večji enakosti spolov.

Katera koli vrsta ali oblika izobraževanja starejših ima svojo temo, seveda, hkrati pa je katera koli vrsta in oblika izobraževanja v poznejših letih tudi izobraževanje za opolnomočenje, kajti skupine starejših in predvsem skupine starejših žensk družba potiska na svoj rob. Zato izobraževalci/

mentorji obravnavajo vprašanje, kako bolje razumeti izobraževanje starejših z vidika njihovega socialno-kulturnega spola znotraj evropske družbe in kašno bi takšno izobraževanje lahko bilo. Izobraževalci odraslih potrebujejo znanje o vprašanih, ki so značilna za starost, pa tudi o vprašanih, ki so značilna za socialno-kulturni spol. Izobraževalci odraslih morajo najprej dobiti teoretičen vpogled v ta vprašanja in izluščiti situacije, v katerih enakost spolov obstoja, ali pa tudi ne. Te situacije so v središču izobraževalnega programa za starejše ženske. Gre za njihovo pravico, da razumejo svojo identiteto. Gre za pravico, da jih ne opisujemo kot nekoga, ki ima več ali manj kot moški – kar se dogaja v patriarhalnih družbah, kjer moške opisujejo kot tiste, ki so

zmožnejši, ki imajo boljše vrline, kot ženske. V teh družbah ženske obstajajo kot dobre žene in matere. Kot osebe, ki skrbijo za ugodje drugih, vendar ne obstajajo same zase. Tako kot drugi člani družbeno marginaliziranih skupin ženske redko vedo, kaj bi lahko postale in se ne doživljajo kot nosilke pravic. Njihove vrednote so blizu temeljnim evropskim vrednotam.

Socialne vloge (koncept, ki določa družbeno identiteto) sprejemamo, opuščamo ali jih izgublamo skozi celo življenje. Starejše ženske in moški izgubijo veliko vlog, lahko pa sprejmejo nekatere nove. Če imajo ženske veliko število socialnih vlog, to pomeni, da imajo več možnosti za osebno rast.

Učna enota 3. Programiranje izobraževanja za starejše ženske

Izobraževalci/mentorji starejših študentov se ne morejo osredotočiti zgolj na predmete in teme, na svoje disciplinarno znanje ali metode, ki jih bodo uporabljali, pač pa se morajo zavedati, da je izobraževanje starejših tudi opolnomočenje starejših moških in žensk. Starejše študentke naj bi spremenile svoj odnos do sebe in do svoje vloge starejše ženske nasploh, pri tem pa razvile relevantna mnenja. Lahko rečemo, da je izobraževanje starejših transformativno za obe strani, izobraževalce in udeležence izobraževanja. Izobraževanje naj bi tudi povečalo zavedanje splošne javnosti o tem, kdo starejše ženske so, kakšne so njihove vrednote in pravice, o njihovi identiteti, njihovih izkušnjah v povezavi z njihovim socialno-kulturnim spolom, kar starejše ženske prinesejo v izobraževalni proces. Da bi bilo izobraževanje starejših družbeno transformativno, ga pospremimo s kampanjo za prepričevanje javnosti.

Iz različnih razlogov starejše ženske niso homogena skupina. V skupini obstajajo velike razlike, kakor tudi med skupinami starejših žensk. Starejše ženske so lahko starejše ženske, starejše ženske pred upokojitvijo, starejše ženske po upokojitvi in po zaključku profesionalnega obdobja itd. Tako je z individualnega in

družbenega vidika pomembno, da izvajamo izobraževalne dejavnosti za vse skupine starejših.

Izobraževalnih programov za starejše ni moč prilagoditi zaznanim potrebam starejših učencev. Programe moramo prilagoditi njim, najbolje je, da jih gradimo od začetka. Ali drugače povedano, ko naredimo osnutek programa, ko postavimo cilje, izberemo metode itd., se moramo zavedati, da vsebin ne moremo določiti vnaprej, kajti vsebine so odvisne od potreb, zanimanj, želja, aspiracij članov učne skupine. Odvisne so od časa in prostora in odvisne so od kulture okolja. Vendarle pa moramo ustvariti skrito ali manj skrito agendo, takšno, ki vsebuje vsebine, ki lahko opolnomočijo starejše študentke in uveljavijo njihove vrednote, kakor tudi socialno-kulturni kapital, ki ga starejše ženske prinašajo v izobraževanje. V osvetlitev povedanega navajamo primer skupine starejših študentov angleškega jezika. V skupini smo obravnavali staro starševstvo na temelju dejstev iz raziskovalnih študij. Stari starši, babice, so odkrili, da morajo skrbeti na prvem mestu za svoje zdravje, da ne bi doživeli izgorelosti starih staršev. Zgodovino Rose Luxembourg smo obravnavali v primerjavi z Danico in Angelo Vode, slovenskimi feministkami. Obravnavali smo družino in njeno stanje po tem, ko so se

naši starejši študenti upokojili. Obravnavali smo predsodke do starejših žensk itd. V Zagrebu smo obiskali center za ženske študije. Obravnavali smo tudi gibanje Me too. Ogledali smo si predstavo Starci, v kateri nastopajo resnični starejši ljudje, sledila je diskusija. Žaljive izjave nekaterih politikov na račun žensk smo obravnavali in pri tem križali svoja mnenja. Napisali smo kolektivno odprto pismo uredniku revije. Stereotipe o starejših ženskah smo prepoznali, o njih razpravljali.

Kako začrtati izobraževalni program za starejše odrasle

Načrtovanje izvedbe in programiranje izvedbe vsebin izobraževalnega programa sta procesa, potrebna za to, da dosežemo usklajenost med različnimi elementi programa.

(1) V preteklosti so o programiranju razmišljali kot o predvidevanju korakov za doseganje ciljev. Glavna strategija programiranja vsebin je bila usmerjena k ciljem.

(2) Razvilo se je razmišljanje o tem, kako prilagoditi cilje v soglasju in dialogu z

udeleženci izobraževanja. Dokler so bili pomembni le cilji, je bila struktura izobraževalnega programa jasna.

(3) Kasneje so uvedli prilagajanje ciljev in vzpostavljanje ravnotežja med pogosto nasprotujočimi si potrebami.

(4) V preteklosti so bili razvijalci programov osredotočeni na strukturirane vsebine in metode.

(5) Danes se je njihova pozornost premaknila k prepoznavanju potreb.

(6) Izobraževalni program za starejše odrasle in starejše ženske dojemamo kot dinamičen proces, ki se ukvarja z znanjem, veščinami, seveda, pa tudi z vrednotami, odnosom do učenja, z vplivom družbenih in kulturnih okoliščin.

Programiranje vsebin in načrtovanje izvedbe programa ni linearen proces, ki bi sledil samo eni metodologiji in bi zahteval postopno gradnjo načrta korak za korakom. Ravno nasprotno. Programiranje vsebin in načrtovanje izvedbe izobraževalnega programa za starejše odrasle je precej ustvarjalen in inovativen proces, kjer je navzoče učenje s poskušanjem in delanjem napak). Uporabljajo se različne metode, modeli in načini.

Preveri svoje razumevanje

So naslednje trditve prave ali napačne?

1 Skupine starejših žensk so izjemno heterogene.

DRŽI

NE DRŽI

2 Programi izobraževanja starejših so lahko prilagojeni.

DRŽI

NE DRŽI

3 Programi izobraževanja starejših so lahko usmerjeni zgolj k ciljem.

DRŽI

NE DRŽI

1. DRŽI / 2. NE DRŽI / 3. NE DRŽI

ODGOVORI

Viri

Drakulič, S. (2018). Nevidljiva žena i druge priče. Zagreb: Fraktura.

Gros, F. (2014). A Philosophy of Walking.

Hugo, J. M. (1990). Adult education history and the issue of gender: Toward a different history of adult education in America. *Adult Education Quarterly* 41, 1–16.

Johnson-Bailey, J., CerDRŽI, R. (1996). An analysis of the educational narratives of reentry Black women. *Adult Education Quarterly* 46(3), 142–157.

Kant, I. (2011). *Fundamental Principles of the Metaphysics of Morals*. Digireads.com Publishing.

Lewis, L., ed. (1988). Special Issue: Addressing the Needs of Returning Women. *New Directions for Adult and Continuing Education*. No. 39. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Modul 7

METODE IKT V PODPORO ENAKOSTI OBEH SOCIALNO-KULTURNIH SPOLOV

**INTERAKTIVNE METODE V »OSPOLJENEM« IZOBRAŽEVANJU
STAREJŠIH ŽENSK – IZVEDBENE METODE**

V tem modulu predstavljamo načine uporabe nove tehnologije, spretnosti IKT in učne metode, ki jih je moč uporabiti v izobraževanju starejših žensk.

Modul na kratko

Modul sestoji iz treh učnih enot, ki mu sledita Preveri svoje razumevanje in Viri.

- Učna enota 1. Digitizirane interaktivne metode iz oči v oči. Metode IKT v izobraževanju
- Učna enota 2. Enakost spolov in IKT
- Učna enota 3. IKT in izobraževanje za (starejše) ženske
- Preveri svoje razumevanje. So naslednje trditve prave ali napačne?
- Viri

Učna enota 1. Digitizirane interaktivne metode iz oči v oči. Metode IKT v izobraževanju

Učenje iz oči v oči je metoda poučevanja/učenja, kjer vsebine izobraževalnega programa prenašamo na študente in na člane učnih skupin. Ta metoda omogoča tudi nastajanje novega znanja. Metoda iz oči v oči vzpostavlja živo interakcijo med odraslimi študenti in izobraževalcem. Metoda iz oči v oči je tradicionalna učna metoda, kjer so odrasli študenti v močnejši interakciji z drugimi študenti v učni skupini. Učenje iz oči v oči članom skupine omogoči, da se medsebojno povezujejo. Metode učenja iz oči v oči so denimo: sodelovalno učenje, raziskovalno učenje, skupinski projekti, igranje vlog, igre, simulacije razprave, skupinska diskusija itd.

Te metode so dokaj uporabljive v učenju in izobraževanju odraslih. Pa vendar je v tem digitalnem obdobju in od začetka zdravstvene krize Covid-19 postalo pomembno, da te učne metode prilagodimo in pri tem uporabljamo nove tehnologije.³ Zdaj se verjetno sprašujete, kako poteka digitizacija oz. digitalizacija teh interaktivnih učnih metod?

Eden od načinov je multimodalno učenje⁴ ali kombinirano učenje, kjer se povezujejo izobraževanje/usposabljanje/učenje iz oči v oči z učnimi dejavnostmi po spletu. Pri tem je pomembno, da upoštevamo izkušnje odraslih študentov.

Dejavnosti	Način iz oči v oči	Multimodalno ali kombinirano učenje
Odrasli študenti so vključeni v projektno učenje.	Odrasli študenti se srečajo v študijski sobi, delajo skupaj in prispevajo k poteku projekta.	Odrasli študenti uporabljajo spletna sporočila in spletno skupnost, pa tudi upravitelje nalog (task managers) za načrtovanje dela in za sledenje napredku. Prav tako uporabljajo storitve za izmenjavo dokumentov/datotek (npr. Google docs). Te storitve omogočajo sodelovanje in izmenjavo odzivov na potek projekta.
Odrasli študenti vadijo konverzacijo v tujem jeziku v parih ali v majhnih skupinah.	Odrasli študenti se porazdelijo v podskupine dokler traja izobraževalno srečanje in razpravljajo o temi.	Poleg skupinskih diskusij odrasli študenti uporabljajo spletne tekstovne in glasovne storitve (npr. klepetalnica, skupina Facebook).
Odrasli študenti vadijo razpravljanje.	Odrasli študenti gledajo video v svoji učni skupini in razpravljajo o tem, kaj in kako so razumeli.	Izobraževalci si lahko izmenjujejo povezave do video posnetkov, študentom nudijo možnost, da si video posnetek ogledajo doma, da se nanj odzovejo z elektronsko pošto, čemur sledi diskusija v študijski skupini.
Evalvacija	Odrasli študenti izpolnijo pisne naloge in opravijo teste.	Statistično spremljanje dejavnosti je moč uporabiti za spremljanje napredka študentov. Študenti rešujejo spletne kvize in teste, pošljejo v pregled digitalno gradivo. Študenti sodelujejo v medsebojni evalvaciji.

V nasprotju s povsem spletnimi izobraževalnimi programi, spletni del učenja ne more povsem nadomestiti izobraževanja/ usposabljanja/učenja iz oči v oči, ki ga vodi izobraževalec. Izobraževalec vnese nove tehnologije v učni proces, da na ta način

izboljša učenje in poglobi razumevanje posameznih vsebin.

3. Eva Andersson, [ICT in adult education](#)

4. [Blended Learning for Adult Educators](#)

Učna enota 2. Enakost spolov in IKT

Glede na podatke ITU iz leta 2019, je delež žensk, ki povsod po svetu uporabljajo internet, **48 %**, delež moških pa **58 %**⁵. Razkorak med socialno-kulturnima spoloma na tem področju se v Evropi oži, v arabskih državah, Aziji in v pacifiških in afriških državah pa se razkorak med moškimi in ženskami na tem področju povečuje. Od leta 2013 dalje je med novimi uporabniki interneta več moških kot žensk.

Vprašanje "paradoksa, ki zadeva enakost socialno-kulturnih spolov"⁶ so nedavno osvetlili. Države, ki so boljše na tem področju od drugih držav glede doseganja splošne enakosti socialno-kulturnih spolov – denimo evropske države - imajo najmanj žensk, ki si pridobivajo napredne spretnosti IKT v podporo njihovi poklicni poti v tehnološkem sektorju. Po zadnjih podatkih je v Evropi samo **17 %** žensk izvedenk IKT od skupnega števila **8 milijonov**.⁷ Ta paradoks nakazuje potrebo po ukrepih, s katerimi spodbujamo inkluzijo žensk v usposabljanje za digitalne spretnosti. Vključiti je treba ženske ne glede

na njihovo starost.

Prav tako je postalo očitno, da spretnosti IKT ustvarjajo delovna mesta tako za moške kot ženske (po podatkih UNESCO-vega dokumenta z naslovom IKT in spol⁸). Pa vendar, informacijska ekonomija utrjuje oblike segregacije socialno-kulturnih spolov, tako da so moški zelo usposobljeni in opravljajo dobro plačano delo, medtem ko ženske ostajajo v sektorjih, kjer je usposobljenost nizka in ustvarja malo plačana delovna mesta.

Po drugi strani pa so spretnosti IKT tudi pripomoček za *transformacijo družbe in uveljavljanje enakosti*.

Poglejmo si nekaj primerov:

- Marsikje nevladne organizacije evalvirajo dosežke e-trgovine, dosežke, ki na spletu povezujejo ženske obrtnice z globalnim trgom. Nevladne organizacije podpirajo dejavnosti teh žensk tako, da jim zagotavljajo informacije o trgu in o

proizvodnji. Tako npr. WFTO⁹ (World Fair Trade Organization) podpirajo majhne marginalizirane proizvajalce, med temi pa je kar **74 %** žensk kmetic in obrtnic.

- Vlade so spodbudile nastanek programov e-upravljanja, ki krepijo spretnosti IKT pri državljanih, da ti lahko bolje dostopajo do vladnih upravnih storitev, te pa v nekaterih primerih spremlja razumljiva strategija. Takšne strategije omogočajo ženskam in invalidom dostop do teh storitev. Takšna strategija obstoja na Danskem, Portugalskem¹⁰, v Veliki Britaniji in Estoniji.¹¹
- Zdravstveni izobraževalci uporabljajo radijske oddaje, s katerimi širijo informacije o reproduktivnem zdravju žensk v posameznih državah. Na radiu France Inter lahko poslušamo programe, ki se ukvarjajo z žensko spolnostjo in z njimi povezanimi kulturnimi zapovedmi.

Današnja socialna omrežja močno pripomorejo k prizadevanjem proti neenakosti socialno-kulturnih spolov.¹² Socialna omrežja omogočajo izmenjavo informacij in izražanje žensk v javnosti, v družbenih gibanjih kot je «Me Too». To gibanje se ukvarja s spolnimi zlorabami v Ameriki in spodbudilo je obravnavo najrazličnejših vprašanj socialno-kulturnega spola in spolne zlorabe v družbi kot celoti.

Ta besedna zveza se je razširila v Evropo in se nanaša na neenakosti in zlorabo žensk v različnih profesionalnih okoljih, še posebej v kulturni industriji, športu in politiki.

Te študije so pokazale, da četudi se je IKT dobro ukoreninila v Evropi, pripomočki IKT, ne dosegajo enako moških in žensk. Obstoja potreba, da promoviramo njihovo uporabo in povečamo vrednost izobraževanja in usposabljanja na temelju nove tehnologije. Pomembno je, da pri tem vključimo celotno prebivalstvo, še posebej starejše ženske. Starejše ženske so običajno bolj prizadete zaradi neenakosti socialno-kulturnih spolov. Uporaba novih tehnologij in IKT je nujno potrebna na področju izobraževanja starejših žensk zato, da opolnomočimo starejše ženske in jih približamo glavnemu toku družbenega dogajanja.

5. Da ITU, International Telecommunication Union, [Bridging the gender divide](#), 2019

6. Iz UNESCO, [ICT Gender paradox](#)

7. Iz EIGE, [Women in ICT sector](#)

8. Iz UNESCO, [ICT and Gender](#)

9. Iz [WFTO website](#)

10. The Portugal Plan, in [ICT for Elderly People: «Yes, They Can!»](#)

11. [The underlying causes of the digital gender gap and possible solutions for enhanced digital inclusion of women and girls](#)

12. [France inter](#)

13. [Les femmes à l'assaut du numérique](#)

Učna enota 3. IKT in izobraževanje za (starejše) ženske

Od leta 1950 dalje, ko so se nove tehnologije pojavile, ko je prišlo do avtomatizacije nalog in kasneje do demokratizacije interneta, so nove tehnologije spreminjale družbo in delovno okolje. Nenehno so nastajali novi načini dela. Posledično so številne službe zlagoma izginile, pojavile so se nove naloge, ki zahtevajo posebne spretnosti. Danes je nadvse pomembno za odrasle, da se nenehno učijo, boljšajo svoje profesionalne spretnosti, da se učijo novih spretnosti in ostanejo dejavni ter integrirani v družbo. Študija, zajeta v dokumentu «Making a European Area of Lifelong Learning a Reality», ki sta jo objavila Evropska Komisija in Evropski Svet, je osvetlila pomen vseživljenjskega učenja za konkurenčnost in zaposljivost, pa tudi za vključenost v družbo, dejavno državljanstvo in osebno rast. Vse to velja tudi za starejše in starejše ženske, ki so pogosto izključene iz družbe zato, ker niso dovolj izobražene ali dovolj usposobljene.

Za starejše ženske je organizirano učenje način, da izstopijo iz vsakdanje rutine gospodinj ali upokojenk in si poiščejo novo poklicno pot.

Več organizacij se je pojavilo, ki si prizadevajo, da bi dosegle najmanj usposobljene starejše ljudi, da bi jih pripravile na zdajšnje in prihodnje oblike digitalne transformacije.

Tako npr.:

- **Silver geek**¹³ je posledica kolektivnega delovanja v pokrajini Poitou-Charentes (Francija). Silver geek so uvedli leta 2014. Za Silver geek so uporabo digitalne tehnologije omogočili starejšim ljudem. Projekt ima za cilj privedi starejše iz osame in promovirati medgeneracijske socialne vezi. Od leta 2014 dalje vodijo digitalne delavnice prostovoljci, ki opravljajo vojaške dolžnosti v civilnem sektorju. Teh prostovoljcev je bilo doslej več sto. Vsak teden uporabljajo prostore organizacij za starejše in organizacij starejših ali skupnostne centre. V delavnicah uporabljajo tablice.
- **Old'up**¹⁴ razvija dejavnosti za starejše, kamor vključujejo starejše različnih let, od 70 do 90 let. Dejavnosti potekajo v domovih starejših in v varovanih stanovanjih, pa tudi v javni mreži domov starejših. Leta 2019 je Old Up pričel z eksperimentalnim projektom uporabe digitalnih tablic pri 90-letnikih.

Uporabljali so različne digitalne učne metode:

- **Eduainment**: gre za povezavo izobraževalnega gradiva in učenja z radostjo (igra pobega, resne igre).
- **Mooc**: odprti vir učenja na daljavo, kamor se lahko vključi veliko število udeležencev.
- **Numerične simulacije**: gre za virtualne simulacije, ki jih imenujejo tudi simulacije, temelječe na zaslonih. Tu gre za

poustvarjanje resničnosti, zarisane na računalniški zaslon. Numerične simulacije so osredotočene na ljudi, pri katerih razvijajo motorične spretnosti, spretnosti odločanja, komunikacijske spretnosti, vse ob uporabi ustreznih aplikacij in virtualne realnosti.

S tem, da dostopajo do interneta in gojijo spretnosti IKT, ženske, pa tudi starejše ženske, dobijo priložnost, da postavijo na noge svoje lastno podjetje, da prodajajo svoje

proizvode na novih trgih, da najdejo bolje plačano delo, da se pričnejo izobraževati, da uporabljajo zdravstvene in finančne storitve. Vse to je del prizadevanj za večjo enakost spolov.

14. Da DDV International, [Adult Education and Development](#)

15. [Silver geek website](#)

16. [Old'up website](#)

Preveri svoje razumevanje

So naslednje trditve prave ali napačne?

1 Pomembno je, da imajo starejši dostop do digitalnih pripomočkov, da predvsem starejše ženske lahko sodelujejo v nenehnem usposabljanju IKT in to ne glede na to, koliko so stare.

DRŽI

NE DRŽI

2 IKT ne moremo uporabljati za boljšanje enakosti spolov.

DRŽI

NE DRŽI

3 Ženske so bolj neodvisne, kadar uporabljajo internet v poslovne namene, to pa še ne pomeni, da so zaradi tega bolj enake moškim.

DRŽI

NE DRŽI

1. DRŽI / 2. NE DRŽI / 3. NE DRŽI

ODGOVORI

Viri

Bergmark, P. (2020). Women in Tech 2020: The role of climate, gender and ICT. Retrieved from: <https://www.ericsson.com/en/blog/2020/3/women-in-tech-2020-climate-gender-ict>

European Institute for Gender Equality. (2018). Women and men in ICT: a chance for better work-life balance - Research note. Retrieved from: <https://eige.europa.eu/publications/women-and-men-ict-chance-better-work-life-balance-research-note>

McCoshan, A. (2017). Les TIC dans le domaine de la formation des adultes: ne parviennent-elles toujours pas à fournir des solutions optimales et durables? Retrieved from EPAL: <https://epale.ec.europa.eu/fr/blog/ict-adult-education-still-failing-deliver-optimal-and-sustainable-solutions>

Mlambo-Ngcuka, P. (2018). Reshaping the future: Women, girls and tech for development. Retrieved from: <https://news.itu.int/reshaping-future-women-girls-icts/>
<https://www.lifeline24.co.uk/technology-for-older-people/>

Priloga

ŽIVLJENJSKE ZGODBE PREZRTIH ŽENSK

Slovenija

ZORA JANŽEKoviČ, ŽIVLJENJE ZA MEDICINO

(30. september 1918 - 17. marec 2015)

<https://kvarkadabra.net/2020/07/zora-janzekovic/>

Toda, kdo je bila, ali bolje, kaj je bila Zora Janžekovič? Slovenska plastična kirurginja (nobene ženske oblike za ta poklic ni v drugih jezikih). Specializirala se je za zdravljenje opeklin. Zora je velika zvezda medicinske stroke. Kljub temu pa je v Sloveniji še zmeraj prezrta in pozabljena in to navkljub dejstvu, da se njeno ime in fotografija pojavljata v medicinskih učbenikih povsod po svetu. Zora se je zavezala trdemu delu. Bila je domiselna in vztrajna. Še kot otrok je opazovala lokalnega pri zdravnika pri delu. Navdušila se je nad medicino in hotela postati zdravnica (ženska oblika za ta poklic je v angleščini arhaična in zveni ironično). Postati zdravnica je bilo v tistih časih nenavadno za dekle, saj so medicini še zmeraj vladali moški. Na Univerzi v Zagrebu je študirala medicino. V času študija se je

zaljubila v študenta kolega iz Ukrajine in oba sta delala v varaždinski bolnišnici med 2. svetovno vojno. Tam si je Zora nabrala veliko izkušenj. Po tistem je preživila dolga leta čakajoč na specializacijo na oddelku za plastično kirurgijo v ljubljanskem kliničnem centru. Čeprav je bila Zora mlada zdravnica, močno predana svojemu delu, je vendarle bila deležna prezirljivih pogledov moških kolegov. Kot v številnih drugih evropskih državah, je takrat veljalo, da je poklic kirurginje preveč obremenjujoč za ženske in zato so ženske težko dosegle ta položaj. Zora je vztrajala in razvila metodo takojšnjega zdravljenja opeklin. Izrezala je nekrozirano tkivo in rano prekrila s pacientovo kožo. Šlo je za velik preboj v plastični kirurgiji. Ampak spet so nastopile težave, ker je bila ženska, zato, ker je delala v majhni bolnišnici

v Mariboru in ker je imela na razpolago zelo malo sredstev. Povrhu tega je bila iz države, za katero so govorili, da je za železno zaveso. Zora Janžekovič se je morala boriti proti številnim stereotipom. S težavo je spreminjala mentaliteto svojega okolja in indoktrinirano razmišljanje svojih kolegov. Na njeni profesionalni in znanstveni poti je pomembno vlogo odigral kolegij plastične kirurgije v Ljubljani leta 1968, kjer je svojo metodo predstavila občinstvu. Predstavila je študije primer 1335 pacientov, z natančno dokumentiranim postopkom zdravljenja, s fotografijami in filmi. Od tistega časa dalje so kirurgi z vsega sveta prihajali v Maribor, da se učijo od nje. Postala je svetovna ikona v svoji specialnosti (pa tudi pošast, s katero je bilo težko delati, norica iz Jugoslavije itd.). Nasprotniki so trdili, da se opekline okužijo zaradi nepravilne obravnave in ne zaradi vplivov okolja. Zora je bila soustanoviteljica oddelka za plastično kirurgijo v svoji bolnišnici in v starosti je ustanovila sklad za študente medicine iz Slovenske Bistrice. Močno je zmanjšala okužbe in uvrstili so jo med 25 najbolj vplivnih zdravnikov na svetu. Kljub temu je v Sloveniji še zmeraj ne poznajo.

.....

Literatura in viri

Janžekovič, Zora. 2008. Once upon a Time... How West Discovered East. *Journal of Plastic, Reconstructive & Aesthetic Surgery* 61 (3): 240– 244. <https://doi.org/10.1016/j.bjps.2008.01.001>

Veljko Vlasisavljevič. (ur.) "Zora Janžekovič". Poglavlje v knjigi *Osebnosti slovenske medicine MatTv Maribor*, 2011

.....

Slovenija

ANGELA VODE

(5. januar 1892 - 5. maj 1985)

https://en.wikipedia.org/wiki/Angela_Vode

Angela Vode (1892–1985) se je rodila v revno delavsko družino. Njeno ime je bilo med tistimi, ki so jih najbolj skrivali po 2. svetovni vojni. Pred vojno je bila učiteljica (ženske so bile lahko samo učiteljice ali žene), potem je bila vodja feminističnih gibanj in levo usmerjena političarka. Objavila je več knjig, med katerimi je najbolj vidna *Spol in usoda*. Zgodaj se je priključila komunistični stranki, leta 1940, ko je bila ta stranka še v ilegali. Ker se je javno zoperstavila paktu Stalin-Ribbentrop, so jo izključili iz komunistične stranke. V t.i. nagodetovem procesu leta 1947 so jo obsodili, da je vohunka, sovražnica delavskega razreda, na seznamu plačancev tujih vlad. Obsodili so jo na 20 let zapora, a so jo osvobodili leta 1953 zaradi slabega

zdravja. Do smrti leta 1985 je živela izolirano in od javnosti pozabljeno življenje. Ni imela pravice do dela, do socialnega in zdravstvenega zavarovanja, vendar je ves čas sledila političnim dogodkom, jih analizirala. Tudi takrat je bila kritična in je kritično gledala na delovanje svojih nekdanjih »tovarišev«. V 70-ih letih je naredila pregled nad svojim življenjem pa tudi nad razvojem družbe. Po smrti so skrili njen rokopis na varno in ga objavili precej kasneje, leta 2004, z naslovom *Skriti spomin*. Knjiga se ukvarja s feminističnimi in revolucionarnimi gibanji pred 2. svetovno vojno.

Angelo Vode so vzgojili tako, kot so običajno vzgajali dekleta v Avstro-ogrskem cesarstvu.

Vzgjajali so jo, da postane učiteljica ali žena. Ko so se poročile, so ženske po zakonu morale opustiti učiteljevanje, kajti poročene učiteljice bi bile slab in nemoralen zgled za mlada dekleta. Angela je delala kot učiteljica do leta 1917, ko so jo odpustili, ker je bila članica proti avstrijskega mladinskega gibanja. Potem je študirala socialno pedagogiko v Pragi, na Dunaju in v Berlinu in postala učiteljica invalidnih otrok.

Napisala je delo Ženske v sodobni družbi, kjer je priznala, da obstajajo naravne razlike med moškimi in ženskami, pa vendar si je prizadevala za enakost socialno-kulturnih spolov. Ženske je spodbujala, da se učijo o preteklosti in o družbi zato, da si izboljšajo svoj družbeni položaj. Trdila je, da mora biti zdrav zakon utemeljen na ljubezni, prijateljstvu, medsebojnem spoštovanju, razumevanju, pa tudi ekonomski neodvisnosti. Trdila je, da so ženske organski del človeške družbe, naroda, države in družine. Tako kot moški, so tudi ženske odvisne od političnih, ekonomskih in kulturnih dogajanj. Poudarjala je tudi, da je zahteva, da ženske sodelujejo v javnem življenju, legitimna.

Literatura in viri

Vode, Angela (1998) Spol in upor. Zbrana dela Angele Vode (Eng. Gender and Resistance)

Vode, Angela (2004) Skriti spomin. Ljubljana : Nova revija (Eng. The Hidden Memory) Wiess, Maja : Skriti spomin (film) Alenka Puhar about Angela Vode <https://4d.rtvslo.si/arhiv/razlicni-prispevki/31638842?jwsouce=cl>

Erasmus+

PODPRT PROJEKT
PROGRAMA ERASMUS+

Podpora Evropske komisije pri pripravi te publikacije ne pomeni podpore vsebini, ki odraža le stališča avtorjev, in Komisija ni odgovorna za kakršno koli uporabo informacij, ki jih ta publikacija vsebuje.